

**Jätehuollon tuottajavastuu –
pakollinen paha vai investointi kestävämmän
liiketoiminnan kehittämiseen?**

Aalto University Professional Development (APRO)

Vastuullisuus ja liiketoiminta 2022

19.9.2022

Tekijä: Liisa-Marie Stenbäck

Ohjaaja: Annukka Santasalo-Aarnio

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Aiheen taustaa	1
1.2	Kehittämistyön tavoite	2
1.3	Recser Oy	3
2	YRITYSVASTUU	5
2.1	Mitä on yritysvastuu?.....	5
2.2	Yritysvastuun normipohja	8
2.3	Yritysvastuun oikeudellistuminen	9
2.4	Kiertotaloudella kohti kestävämpää yhteiskuntaa	11
3	JÄTELAISSÄ SÄÄDETTY TUOTTAJAVASTUU	12
3.1	Tuottajavastuun lähtökohdat ja normiperusta	12
3.2	Tuottajavastuun tavoitteet	14
3.3	Tuottajavastuun sisältö.....	15
3.4	Vastuun hoitaminen.....	17
3.5	Tuottajavastuun piiriin kuuluvat tuotteet ja tuottajat	18
3.6	EU:n akkuasetusehdotus nostaa tuottajavastuun keskiöön	20
3.7	Toteutuvatko tuottajavastuun tavoitteet?.....	22
4	VASTUULLISUUSVIESTINTÄ	26
4.1	Mitä vastuullisuusviestintä on?.....	26
4.2	Vastuullisuusraportointi	27
4.3	Ehdotus eurooppalaisiksi kestävyysraportointistandardeiksi	30
5	SELVITYS: MITEN TUOTTAJAVASTUU NÄKY YRITYSTEN VASTUULLISUUSVIESTINNÄSSÄ.....	32
5.1	Tutkimusaineiston ja menetelmän kuvaus	32
5.2	Tulokset.....	33
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	37
7	LÄHTEET	42
8	LIITTEET	46

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen taustaa

Vastuullisuus on uusi musta, sanotaan. Ja samaa mieltä ovat tuoreiden selvitysten mukaan myös suomalaiset yritykset koosta riippumatta. Kunnianhimon taso yritys vastuukysymyksissä kuitenkin vaihtelee vielä melko laajasti suomalaisissa yrityksissä. Yritykset voidaankin jakaa niiden yritys vastuuseen liittyvän ”ambitiotason” mukaan karkeasti kolmeen ryhmään (kuva 1.): suunnannäyttäjiin (*leadership*), proaktiivisiin hyötyjiin (*advantage*) ja vaatimusten mukaisesti toimiviin (*compliance*). Toimialan suunnannäyttäjinä ja uusien markkinoiden avaajina toimivat edelläkävijäyritykset ovat rakentaneet koko strategiansa ja liiketoimintamallinsa vastuullisuuden ympärille. Business Finlandin vuonna 2021 suomalaisille pk-yrityksille tekemän kyselyn perusteella jo noin kolmannes pk-yrityksistä lukeutuu tähän ryhmään. Toinen kolmannes suomalaisista pk-yrityksistä on saman selvityksen mukaan keskimmaisella portaalla olevia proaktiivisia toimijoita, jotka jo vauhdilla kehittävät kestävyysratkaisuihin tuotteita ja palveluita. Viimeinen kolmannes pk-yrityksistä vielä lähinnä seuraa normeja, standardeja ja lainsäädäntöä, eli on pyramidin pohjatason mukaisia vaatimusten mukaisesti toimivia yrityksiä.

Kuva 1: Yritysvastuun ambitiotasot (Mukaillen Kuvaja 2022)

Kunnianhimon tasosta riippumatta lähes jokainen Business Finlandin kyselyyn vastanneesta kuitenkin koki saavansa kestävästä kehityksestä jo tänään liiketoiminnallista

hyötyä.¹ Samaa sanovat myös suurimpien suomalaisten yritysten johtavat, joilta Pohjoismaiden suurin yritysvastuuverkosto FIBS vuosittain kysyy yritys vastuusta. FIBS:in kyselyn mukaan suurin osa (84 %) yrityksistä kokee lisäksi, että vastuullisuudesta saatava liiketoimintahyöty on sen varmistamiseen kuluvia resursseja suurempi. FIBS:in kyselyn mukaan yritys vastuusta myös raportoidaan jo ahkerasti eli kolme neljästä yrityksestä julkaisee jonkinlaista vastuullisuusraporttia.

Vastuullisuuden liiketoiminnan tärkeys ja vastuullisuuden liiketoiminnallinen hyöty siis tunnustetaan jo laajasti, mutta haasteita yrityksille tuottavat vastuullisuuden vaikuttavuuden mittaaminen tai ainakin siitä viestiminen. Liappis ym. ovat osuvasti todenneet kirjassaan ”Menesty Yritys vastuulla (Liappis ym. 2019, s. 222), että moni yritys ei osaa sanoittaa tai uskalla viestiä vastuullisuustyöstään, sillä ”suomalaiseen tapaan ei haluta kertoa asioista ennen kuin ne ovat täydellisen valmiita.” Näin suomalaiset vaatimattomina saattavat antaa turhaan etumatkaa kansainvälisillä markkinoilla niille, jotka rohkeasti kertovat teoistaan ja pyrkimyksistään. Mitä vastuullisuustyöstä sitten voisi tai pitäisi kertoa? Mistä vastuullisuus alkaa ja mitä kaikkea siihen sisältyy? Miten jätehuollon tuottajavastuu liittyy yritys vastuuseen ja voisiko sen positiiviset vaikutukset kääntää raportoitaviksi vastuullisuusteoiksi? Entä miten tuottajavastuu näkyy tänään yritysten vastuullisuusviestinnässä?

1.2 Kehittämistyön tavoite

Edellä mainittuihin kysymyksiin pyritään etsimään vastauksia tässä Recser Oy:lle osana Aalto PRO:n Vastuullisuus ja liiketoiminta -koulutusohjelmaa tehdyssä kehittämistyössä. Recserin näkökulmasta tuottajavastuun on nähty kiinnostanut vastuullisia yrityksiä melko vähän, sillä vain harva tuottaja on pyrkinyt selvittämään tuottajavastuun yritys kohtaisia vaikutuksia, tai pyytänyt tuottajayhteisöltä tietoa kierrätyksen merkityksestä. Tästä syystä tuottajien on oletettu olevan tyytyväisiä silloin, kun tuottajavastuu hoituu helposti ja kustannustehokkaasti. Tuottajavastuu näin nähtynä on ”rasti ruutuun” -velvollisuus, jonka yrityksen vaatimusten mukaisuudesta huolehtiva ”compliance” -tiimi on hoitanut kuntoon. Tilanne on kuitenkin viime aikoina muuttunut nopeasti ja yhä useampi tuottaja on kiinnostunut selvittämään tuottajavastuun yritys kohtaisia vaikutuksia ja kierrätyksen ympäristövaikutuksia.

Tämän kehittämistyön tavoitteena on jäsentää tuottajavastuu osana yritys vastuuta ja vastuullisuustyöstä viestimistä. Lisäksi tavoitteena on selvittää, miten paristojen ja akkujen

¹ Business Finland (2022). Kyselyyn vastasi 510 suomalaista pk-yritystä, joista 85 % toimii kansainvälisillä markkinoilla.

tuottajat tänä päivänä viestivät tuottajavastuuelvoitteistaan, niiden hoitamisesta sekä tuottajavastuun tuloksista. Tämän ja mahdollisesti selvityksen kautta esiin tulevien hyvien esimerkkien avulla voidaan Recser Oy:ssä kehittää työkaluja ja valmista viestintämateriaalia kaikkien sen tuottajien käyttöön tuottajavastuun merkityksen ja tulosten esiin tuomiseksi. Tuottajavastuun sanoittamisesta ja sen tulosten viestimisestä ja läpinäkyvyydestä hyötyvät tuottajien ja ympäristön lisäksi välillisesti myös kuluttajat.

1.3 Recser Oy

Recser Oy on jätelain (646/2011) mukainen tuottajayhteisö paristoille ja akuille. Jätelain 63 §:n mukaan tuottajayhteisön on oltava voittoa tavoittelematon yhteisö, jonka tarkoituksena on hoitaa siihen liittyneiden tuottajien tuottajavastuuelvoitteet. Tuottajavastuusta ja sen tavoitteista lisää jäljempänä luvussa 4. Recserille tuottajavastuunsa oli elokuussa 2022 siirtänyt yli 900 tuottajaa eli paristojen ja akkujen maahantuojaa, valmistajaa tai etämyyjää.² Recser työllistää tällä hetkellä 3 tuottajayhteisön ja sen organisoiman valtakunnallisen keräys- ja kierrätysjärjestelmän hallinnointiin osallistuvaa henkilöä. Muut tarvittavat palvelut ostetaan tuottajayhteisöjen perustamalta palveluyhtiö Elkeriltä, tuotetaan yhteistyössä muiden tuottajayhteisöjen kanssa tai hankitaan ulkopuolisilta palveluntarjoajilta.

Recser organisoii valtakunnallista käytöstä poistettujen paristojen ja akkujen keräysjärjestelmää myös toisen Suomessa paristojen ja akkujen tuottajayhteisöksi hyväksytyin tuottajayhteisön, ERP Finland ry:n puolesta. Keräysjärjestelmä koostuu paristojen ja akkujen jakelijoiden pisteistä, joilla on jätelain 56 §:n mukaan vastuu ottaa vastaan loppukäyttäjiltä käytöstä poistetut paristot ja akut, sekä muun muassa kuntien ylläpitämistä jätteiden vastaanottopisteistä³. Paristojen ja akkujen jätehuollon järjestämisestä säädetään tarkemmin paristoista ja akuista annetussa valtioneuvoston asetuksessa 520/2014⁴ (jäljempänä ”Paristoasetus”). Sen mukaan tuottajien on huolehdittava, että kannettavien paristojen ja akkujen erilliskeräysaste on vuosittain yli 45 %.⁵ Kerätyt paristot ja akut on kierrätettävä käyttäen

² Etämyynti tuli tuottajavastuun piiriin 19.7.2021 voimaan astuneella lakimuutoksella (714/2021), jolla saatettiin osaksi kansallista lainsäädäntöä Euroopan unionin vuonna 2018 hyväksymään jättesäädöspakettiin sisältyvät tuottajayhteisöille kohdistetut minimivaatimukset. Kaikki Recser Oy:n sopimustuottajat on listattu sen verkkosivuilla: <https://www.paristokierratys.fi/paristokierratys/rekisteroituneet-tuottajat/>.

³ Muut kuin jakelijan vastaanottopisteet löytyvät hakupalvelusta kierratys.info.

⁴ Paristoasetusta on päivitetty EU:n nk. jättesäädöspaketin implementoinnin yhteydessä vuonna 2021. Ks. VnA 1027/2021.

⁵ Keräysaste oli Suomessa vuonna 2021 noin 55 prosenttia. Koska keräysaste lasketaan kolmen edellisen vuoden aikana markkinoille saatettujen paristojen ja akkujen perusteella, ei se kerro sitä, että loput 45 prosenttia paristoista ja akuista olisi päätyneet sekajätteeseen. Suurin osa niistä on vielä

parasta käyttökelpoista tekniikkaa. Kotitalouksille ja muille käyttäjille on lisäksi annettava kattavasti tietoja paristojen ja akkujen ympäristövaikutuksista, erilliskeräyksen merkityksestä, käytettävissä olevista keräyspaikoista, jätteen määrän ja haitallisuuden vähentämisen mahdollisuuksista sekä roskaantumisen ehkäisemisestä. Recser ja ERP Finland jakavat keräysjärjestelmän ylläpidosta aiheutuvat kustannukset niille vastuun siirtäneiden tuottajien kesken tuottajien markkinaosuuksien mukaisissa suhteissa.

2 YRITYSVASTUU

2.1 Mitä on yritysvastuu?

Yritysvastuu (*corporate responsibility, CR*) on yrityksen vastuuta vaikutuksista, joita sen toiminnasta syntyy.⁶ Vastuulla ei yritys vastuun yhteydessä tarkoiteta niinkään oikeudellista vastuuta, vaan vastuuta yhteiskuntaa kohtaan.⁷ Yritys vastuun synonyyminä käytetäänkin edelleen toisinaan termiä yhteiskuntavastuu (*corporate social responsibility, CSR*), jonka käyttö alkoi yleistyä 1990–2000-lukujen taitteessa. Silloin yritys vastuuta alettiin yrityksissä lähestyä John Elkingtonin vuonna 1994 kehittämän ns. kolmen pilarin mallin (*triple bottom line*) pohjalta, joka yksinkertaisuudessaan on edelleen toimiva viitekehys vastuullisuuden osa-alueiden hahmottamiseen. Kolmen pilarin mallissa vastuullisuus rakentuu sosiaalisesta, taloudellisesta ja ympäristöllisestä vastuusta, joita usein täydennetään vielä kulttuurillisella kestävyydellä. Kolmen pilarin mallin heikkoutena on pidetty sitä, että yrityksen ympäristövaikutuksia ja sosiaalisia vaikutuksia tarkastellaan sen kautta usein erillään taloudellisesta kestävydestä.⁸ Viime vuosina yritys vastuukeskustelu onkin haastanut perinteisen näkemyksen siitä, että yritystoiminnan ainoana tavoitteena on tuottaa voittoa omistajilleen.⁹ Yritys vastuun kehityskaari on kulkenut viimeisten 40 vuoden aikana irrallaan liiketoiminnasta olevasta hyväntekeväisyydestä yhteiskuntavastuun kautta kohti strategista yritys vastuuta. Siinä vastuullisuustavoitteet on kytketty liiketoimintaan ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan asetetuilla mittareilla.¹⁰

Yritysten toiminnasta aiheutuvat vaikutukset voivat olla myönteisiä tai kielteisiä, ja suoria tai välillisiä. ESG-jaottelun mukaisesti vaikutukset voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: ympäristöön kohdistuviin vaikutuksiin (*environmental*), ihmisiin kohdistuviin vaikutuksiin (*social*) ja hyvään hallintoon sekä organisaatioihin kohdistuviin (*governance*). Sijoittajapiirien suosiossa oleva ESG-jaottelu kuvaa sitä ulkoisvaikutusten kirjoa, mikä vastuullisesti toimivan yrityksen tulee huomioida. Vaikutusten huomioiminen lähtee voimassa olevan lainsäädännön noudattamisesta, mutta sen lisäksi on tunnistettava toimintaansa liittyvät haitalliset

⁶ Ristaniemi 2022, s. 22.

⁷ Ristaniemi 2022, s. 24.

⁸ Koipijärvi & Kuvaja 2020. Yhteiskuntavastuu mielletään edelleen toisinaan vanhanaikaisesti liiketoiminnasta erilliseksi vastuullisuustyöksi, esimerkiksi hyväntekeväisyydeksi. Ks. lisää Ristaniemi, s. 26.

⁹ Liappis ym. 2019, s. 6. Yhtiön toiminnan tarkoituksen muuttamista myös yhtiötä koskevaan sääntelyyn on ehdotettu, ks. mm. TEM 2020. Toisaalta jo nykyistä osakeyhtiölain 1:5:n säännöstä koskien yhtiön tarkoitusta on tulkittu siten, että voiton tuottamista on esitöitä tulkiten tarkasteltava pitemmällä aikavälillä. Tällöin yhtiön jatkuva voitontuottamiskyky edellyttää, että yhtiön johto kehittää liiketoimintaa myös kestävä kehitys ja yhteiskuntavastuu silmällä pitäen. Ks. Lautjärvi 2019, s. 435.

¹⁰ Kuvaja 2022.

vaikutukset, ja ehkäistävä sekä vähennettävä niitä. Omien haittavaikutusten hillitsemisen lisäksi yrityksiltä odotetaan yhä enemmän ratkaisuja yhteiskunnallisiin haasteisiin. Tähän suuntaan vie esimerkiksi Euroopan unionin kestävä rahoitusta koskeva taksonomia -sääntely, jossa investointien edellytetään merkittävien haittojen vähentämisen lisäksi edistävän merkittävästi yhtä tai useampaa ympäristötavoitetta.¹¹ Yritystoiminnan vaikutukset voivat ulottua laajasti koko yhteiskuntaan, johon Ristaniemen mukaan voidaan lukea laajasti yrityksen sidosryhmät aina omistajista, henkilöstöstä, tuotteiden loppukäyttäjistä ja paikallis-yhteisöistä usein jopa ympäristöön saakka.¹²

Kuva 2: YK:n kestävä kehityksen tavoitteet ryhmiteltynä ESG-kolmijaon mukaisesti. (Mukaillen: Diligently 2022)¹³

Käsitykset siitä, mitä vastuullisuus on, muuttuvat jatkuvasti. Yritysvastuuseen vaikuttavia keskeisiä yhteiskunnallisia taustailmiöitä ovat muun muassa kestävyys, vaatimustenmukaisuus (*compliance*) ja eettisyys. Näiden lisäksi Sitra on nostanut keskeiseksi tulevaisuuden

¹¹ Ristaniemi 2022, s. 23–25.

¹² Ristaniemi 2022, s. 24–25.

¹³ Lue lisää YK:n kestävä kehityksen tavoitteista: <https://www.globalcompact.fi/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

kilpailukyvyyn kannalta myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden.¹⁴ Kestävä kehitys on Brundtlandin komission määritelmän mukaan ”sellaista kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa”.¹⁵ Kestävyys ja kestävä kehitys ovat yritys vastuuta laajempia käsitteitä, sillä vastuun niistä voidaan nähdä olevan koko yhteiskunnalla. Yritykset voivat kuitenkin omalla toiminnallaan vaikuttaa merkittävästi yhteiskunnan kestävyuden turvaamiseen, ja toisaalta yhteiskunnan kestävä kehitys turvaa myös yritysten toimintaedellytyksiä.¹⁶

Vaatimustenmukaisuus eli soveltuvien lakien ja muiden sitovien vaatimusten noudattaminen aktiivisesti ja tunnollisesti luo lähtökohdan vastuullisuudelle.¹⁷ Vaikka lain vaatimuksista laistaminen mahdollistaisi kustannussäästöjä, ei vastuullinen yritys jätä lain mukaisia vaatimuksia noudattamatta pelkästään maineriskin tai sanktioiden pelossa, vaan ymmärtää niiden ajavan sekä yhteiskunnan että pitkällä tähtäimellä yrityksen etua.¹⁸ Eettisyys puolestaan viittaa oikein toimimisen kulttuurin ylläpitämiseen ja omaksumiseen. Mikä on oikein ja eettistä vaihtelee ajan, yksilön ja kulttuurin mukaan. Vastuullinen yritys voi näin ollen määritellä oman eettisen ohjeistuksensa (*code of conduct*) itse yhdessä sidosryhmiensä kanssa. Oikeudellista normistoa eettisistä ohjeista tulee, kun ne otetaan sopimuksen osaksi.¹⁹

Kulloinkin voimassa olevan lainsäädännön noudattaminen on yritys vastuun täyttymisen ennakkoedellytys, kuten myös Euroopan unionin yritys vastuun määritelmässä todetaan. Sen mukaan ”Yritysten yhteiskuntavastuu tarkoittaa yritysten vastuuta omista yhteiskunnallisista vaikutuksistaan. Sovellettavan lainsäädännön ja työmarkkinaosapuolten välisten työehtosopimusten kunnioitus on tämän vastuun täyttymisen ennakkoedellytys.” Toisaalta pelkkä lain velvoitteiden noudattaminen ei kuitenkaan tee vielä yrityksestä vastuullista, sillä asianmukaisen huolellisuuden veloitteen on katsottu edellyttävän lisäksi yrityksen ymmärtävän kattavasti oman toiminnan vaikutukset ja pyrkivän ehkäisemään ja vähentämään niitä²⁰. Asianmukaisen huolellisuuden veloitteesta myöhemmin lisää seuraavassa kappaleessa 3.2. Yrityksiltä myös odotetaan yhä useammin lain minimivaatimusten ylittämistä, mikä näkyy niin kansainvälisissä määritelmissä kuin Suomessa muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön linjauksissa.²¹

¹⁴ Sitra 2022, s. 13.

¹⁵ United Nations 1987: Report of the World Commission on Environment and Development “Our Common Future” (eli niin kutsuttu Brundtlandin raportti).

¹⁶ Ristaniemi 2022, s. 29–37.

¹⁷ Ristaniemi 2022, s. 33.

¹⁸ Ristaniemi 2022, s. 33.

¹⁹ Ristaniemi 2022, s. 29–37.

²⁰ Ristaniemi 2022, s. 25.

²¹ Liappis ym. 2019, s. 6.

2.2 Yritysvastuun normipohja

Yritysvastuun normipohja on pirstaleinen, eikä suurin osa normilähteistä ole sitovaa. Yritysvastuun oikeudellista statusta onkin luonnehdittu siten, että yritys vastuun ydin on pakottavaa sääntelyä ja erilaisten normien noudattamista, mutta suurin osa vastuullisuuteen liittyvistä ohjeistuksista ja standardeista on itsesääntelyyn perustuvia.²² Pakollisen sääntelyn ja vapaaehtoisen ohjauksen yhdistäminen eli niin kutsuttu *smart mix* -lähestymistapa on mahdollistanut oikeaan suuntaan ohjaamisen myös erilaisilla kannustimilla, kuten verotuksen kautta.²³ Yrityksille normipohjan pirstaleisuus ja normien siiloutuminen, eli ympäristöä, sosiaalista vastuuta ja taloudellista vastuuta koskevien sääntelyiden eriytyminen, tuottaa usein haasteita. Se voi luoda oikeudellista epävarmuutta ja hankaloittaa vaatimustenmukaisesti toimimista.²⁴

Suunta näyttää kuitenkin olevan sekä kansallisesti että kansainvälisesti kohti yleistä vastuuperustetta, joka asettaisi yrityksille velvollisuuden toimia huolellisesti suhteessa toiminnan kielteisiin vaikutuksiin. Tämä asianmukaisen huolellisuuden velvoite (*due diligence*, myöhemmin myös huolellisuusperiaate) muodostaakin yritys vastuun normipohjan ytimen. Huolellisuudenperiaate ilmenee jo tänä päivänä sekä kansainvälisessä että kansallisessa normistossa useissa yhteyksissä ja eri tavoin. Euroopan komissio on antanut asianmukaiselle huolellisuudelle seuraavan sisällön yhteiskuntavastuustrategiassaan²⁵:

Täyttääkseen täysimääräisesti yhteiskuntavastuunsa yrityksillä olisi oltava käytössä prosessi, jolla integroidaan yhteiskuntaan, ympäristöön, ihmisoikeuksiin, eettisiin kysymyksiin ja kuluttaja-asioihin liittyvät näkökohdat niiden liiketoimintaan ja ydinstrategiaan tiiviissä yhteistyössä sidosryhmien kanssa tarkoituksena

- maksimoida omistajien/osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien sekä laajasti ottaen koko yhteiskunnan saama lisäarvo ja
- tunnistaa, ehkäistä ennalta ja lieventää yritysten mahdollisesti aiheuttamia haittavaikutuksia.

Huolellisuusperiaate edellyttää siis yrityksiltä myös aktiivista toimintaa, ei pelkästään passiivista pidättäytymistä haitallisia vaikutuksia omaavista toimista. Lisäksi on tärkeää tunnistaa oman toiminnan vaikutukset ja niiden vaikutuspiiri (selvillä olovelvollisuus). Toiminnan

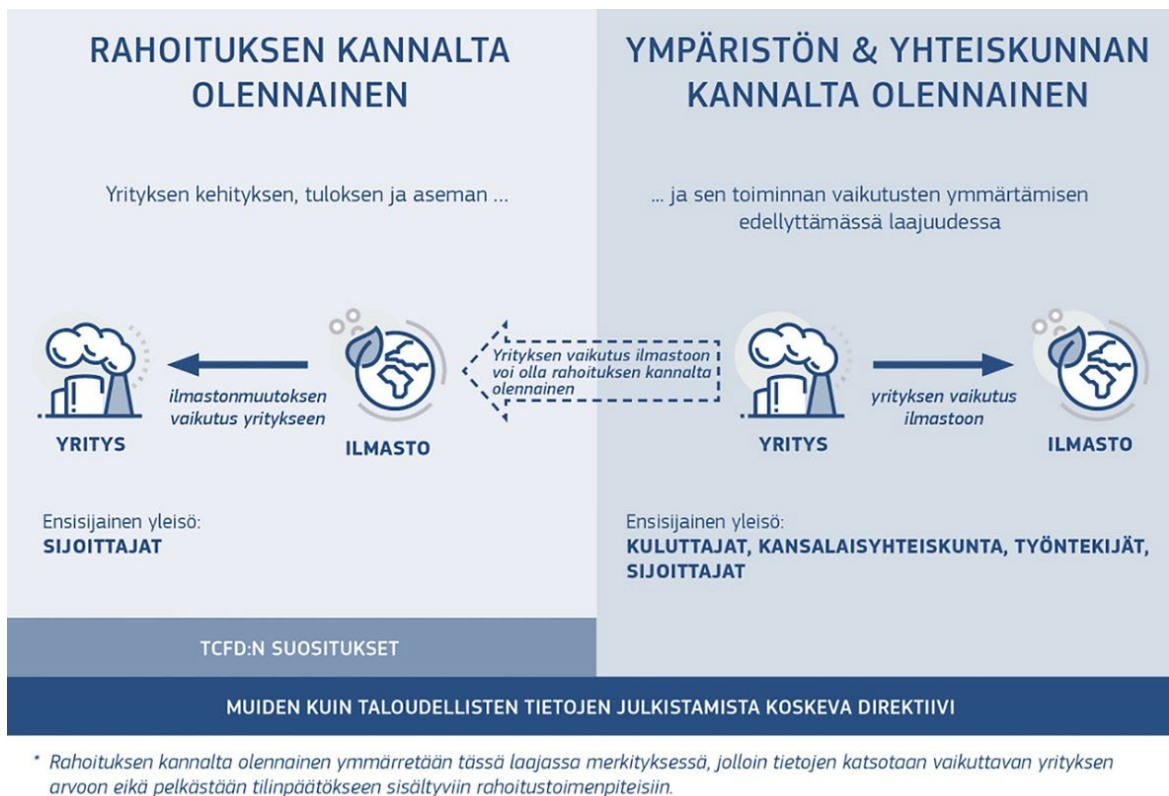
²² Lautjärvi 2019, s.430.

²³ Ristaniemi 2022, s. 34.

²⁴ Ristaniemi 2020, s. 40–42.

²⁵ KOM(2011) 681 s. 7.

vaikutusten osalta merkitystä on ennen kaikkea olennaisilla vaikutuksilla. Olennaisuutta on tarkasteltava tässä yhteydessä erityisesti yritykselle tärkeimpien sidosryhmien kannalta ja kahdensuuntaisesti. Kaksinkertainen olennaisuus (*double materiality*) sisältyy Euroopan unionin ilmastoraportoinnin ohjeeseen, jossa todetaan, että yritysten on tarkasteltava ja raportoitava sekä yrityksen toiminnan aiheuttamia vaikutuksia ilmastoon, että ilmastonmuutoksen vaikutuksia yritykseen.²⁶ Laajemmin kaksinkertaisella olennaisuudella tarkoitetaan kestävyyskysymysten vaikutusten arviointia toisaalta yrityksen tulokseen, asemaan ja kehitykseen (ns. ”outside-in -näkökulma”), ja toisaalta yrityksen vaikutuksia ihmisiin ja ympäristöön (”inside-out -näkökulma”).²⁷

Kuva 3. Kaksinkertaisen olennaisuuden määritelmä EU:n ilmastoraportoinnin ohjeessa.²⁸

2.3 Yritysvastuun oikeudellistuminen

Yritystoiminnan haitallisten vaikutusten ehkäisemisen tarve on noussut viime aikoina keskusteluissa yhä suurempaan rooliin. Taustalla vaikuttavia tekijöitä on useita aina kasvaneesta ilmasto- ja ympäristötietoisuudesta yrityksissä esiin nousseihin väärinkäytöksiin. Yritysten monikansallisen toiminnan aiheuttamien sääntelyaukkojen tilkitsemiseksi on laadittu

²⁶ Ristaniemi 2022, s. 46.

²⁷ Mähönen 2022, s. 134.

²⁸ KOM(2019) 4490.

vapaaehtoisuudelle perustuvia ohjeistuksia, kuten edellä mainitut YK:n kestävän kehityksen periaatteet²⁹ ja OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille.³⁰ Näissäkin ohjenuorana on asianmukaisen huolellisuuden velvoite. Osa vapaaehtoisuuteen perustuvasta ohjeista on saatettu sittemmin osaksi EU-tason tai kansallista sääntelyä, kuten EU:n konfliktimineraaliasetus³¹, joka on pohjana kansalliselle laille konfliktimineraalien ja niiden malmien markkinoille saattamisesta 1196/2020.³² Toistaiseksi sitovaksi sääntelyksi on saatettu lähinnä riskipitoisia aloja koskevia velvollisuuksia, tai velvollisuuksia raportoida toimista, joilla yrityksen toimeenpanevat asianmukaista huolellisuutta.³³

Tarve lisätä vauhtia yritysvastuun toteutumiseen on nostanut esiin tarpeen säätää enemmän sitovia velvoitteita myös asianmukaista huolellisuutta koskien. Euroopan unionin katsotaan ottaneen kantaa tähän keskusteluun yritysvastuuta koskevassa strategiassaan, jossa sana ”vapaaehtoisesti” oli poistettu lauseesta ”yrityksillä on vastuu vaikutuksistaan yhteiskuntaan”.³⁴ Euroopan komissio julkaisikin keväällä 2022 ehdotuksensa EU:n yritysvastuulainsäädännöksi, joka sisältää yritysten kestävää toimintaa koskevan huolellisuusvelvoitteen puuttua kielteisiin ihmisoikeus- ja ympäristövaikutuksiin.³⁵ Huolellisuusvelvoite koskee ehdotuksen mukaan suuria, yli 500 henkilöä työllistäviä tai 150 miljoonan euron liikevaihdon omaavia yrityksiä, sekä tiettyjä pienempiä, mutta ympäristövaikutuksiltaan merkittävillä aloilla toimivia yrityksiä. Pienet ja keskisuuret yritykset eivät kuulu suoraan ehdotuksen soveltamisalaan. Huolellisuusvelvoitteen sisältävä direktiiviehdotus noudattaa pitkälti OECD:n ja YK:n ohjeistuksia asianmukaisesta huolellisuudesta, mutta on samalla kunnianhimoinen ulottaessaan huolellisuusvelvoitteen läpi koko yrityksen arvoketjun.³⁶

Samaan aikaan Euroopan unionin yritysvastuusäätelyn valmistelun kanssa on Suomessa tehty ennakkovalmisteluja mahdollisen kansallisen yritysvastuusäätelyn pohjaksi.³⁷ Yritysvastuun oikeudellistumisen onkin todettu olevan 2000 -luvun keskeisimpiä juridisia haasteita Suomessa.³⁸ Ympäristövastuiden osalta oikeudellistuminen käynnistyi nykyisen jätelain pohjana olevasta vuonna 1978 voimaan tulleesta jätehuoltolaista, jossa jätteiden hautaaminen maahan kiellettiin, ja yrityksille asetettiin velvollisuus laatia jätehuoltoa koskeva

²⁹ <https://sdgs.un.org/>

³⁰ <https://tem.fi/yhteiskuntavastuun-ohjeet-ja-periaatteet>

³¹ Asetus (EU) 2017/821 unionin tuojiin, jotka tuovat konfliktialueilta ja korkean riskin alueilta peräisin olevia tinaa, tantaalia ja volframia, niiden malmeja sekä kultaa, sovellettavista velvoitteista.

³² Laki konfliktimineraalien ja niiden malmien markkinoille saattamisesta 1196/2020.

³³ TEM 2020, s. 11–12.

³⁴ Adriana & Justo 2019, s. 6.

³⁵ COM(2022) 71 final.

³⁶ Ristaniemi 2022, s 77–78.

³⁷ Ks. mm. TEM 2020.

³⁸ Ristaniemi 2020, s. 39.

suunnitelma.³⁹ Seuraava tärkeä askel jätteiden osalta tulee olemaan jätteiden tuotteistamista koskevien käytäntöjen oikeudellistaminen.⁴⁰ Myös EU-tasolla on käynnissä useita pis-temäisempiä liiketoiminnan vastuullisuutta koskevia sääntelyaloitteita, kuten myöhempänä kappaleessa 4.6 tarkemmin kuvattava EU:n akkuasetusehdotus. Myös se sisältää asianmukaisen huolellisuuden veloitteen, joka ehdotuksen mukaan edellyttää EU-alueella akkuja myyvän ottavan huomioon tiettyjen akkujen valmistukseen käytettävien raaka-aineiden hankintaketjuun liittyvät sosiaaliset ja ympäristöriskit.⁴¹

2.4 Kiertotaloudella kohti kestävämpää yhteiskuntaa

Kiertotaloudella tavoitellaan talousjärjestelmää, jossa taloudellista kasvua ei ole sidottu maapallon rajallisten resurssien käyttöön, ja jossa resurssien käyttö on harkittua, tehokasta ja kestävää. Kiertotaloudessa tuotteet ja niiden materiaalit pysyvät talouden käytössä mahdollisimman pitkään. Tavoitteena on sitoa yritysten taloudellinen hyöty entistä vastuullisempiin ja kestävämpiin toimintatapoihin, ja päästä näin eroon nykyisestä lineaarisesta kulutusmallista.⁴² Kiertotalouden liiketoimintamallin omaksuva yritys voi tuottaa enemmän arvoa vähemmällä resursseilla. Yhteiskunnan tasolla kiertotaloudella halutaan puuttua ilmastonmuutoksen, luontokadon ja uusiutumattomien luonnonvarojen hupenemisen juurisyihin.⁴³ Kiertotalouteen siirtymistä vauhditetaan useilla politiikka- ja sääntelytoimilla, joilla pyritään luomaan sellainen tuotepoliittinen kehys, jonka ansiosta kestävästä tuotteista, palveluista ja liiketoimintamalleista tulee normi.⁴⁴ Koska siirtyminen lineaarisesta kulutusmallista on perustavanlaatuinen muutos perinteisen liiketoiminnan toimintalogiikkaan, on sen katsottu vaativan toteutuakseen pakottavaa lainsäädäntöä. Sääntelyllä pyritään paitsi nopeuttamaan siirtymää, myös takaamaan kiertotalouden liiketoimintamalleja noudattavien yritysten toiminnan kannattavuus pitkällä tähtäimellä.⁴⁵

Kiertotalouden sääntelyyn voidaan lukea kaikki suoraan tai epäsuorasti resurssitehokkuuteen vaikuttavat sääntelykeinot. Sääntely koostuu näin ollen laajasta joukosta aineellisoikeudellista sääntelyä, joka kattaa tuotteiden koko elinkaaren lähtien tuotesuunnittelusta ja

³⁹ Ristaniemi 2020, s. 27.

⁴⁰ Turunen 2022, s. 265–268.

⁴¹ Ristaniemi 2022, s. 80. Vaatimusten kohteena ovat raaka-aineet ovat ehdotuksen liitteen X mukaan: koboltti, luonnongrafiitti, litium ja nikkeli sekä niihin perustuvat kemialliset yhdisteet, joita tarvitaan akkujen aktiivimateriaalien valmistuksessa.

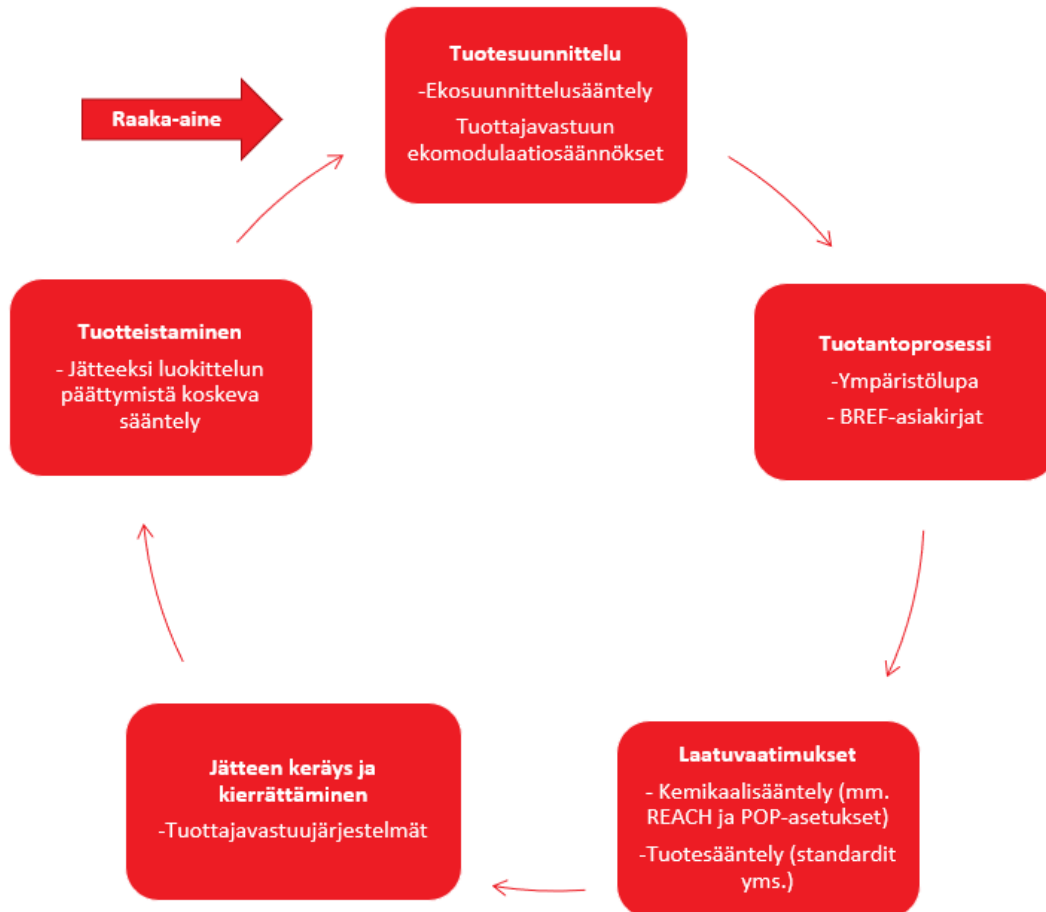
⁴² Turunen 2022, s. 257. Lineaaraisella kulutusmallilla viitataan ”ota-käytä-hävitä” -malliin. Ks. tarkemmin Turunen 2022, s. 259.

⁴³ SITRA 2022, s. 5.

⁴⁴ COM(2020) 98 final.

⁴⁵ Turunen 2022, s. 264.

ulottuen keräystä ja kierrätystä koskevasta tuottajavastuusta aina jätteiden tuotteistamiseen saakka. Kiertotalouden sääntelykehikkoon voidaan näin ollen lukea ainakin kuvaan 3 kootuja kysymyksiä koskevat sääntelykeinot:

Kuva 4. Kiertotalouden sääntelyä (Mukaillen Turunen 2022, s. 274.)⁴⁶

3 JÄTELAISSÄ SÄÄDETTY TUOTTAJAVASTUU

3.1 Tuottajavastuun lähtökohdat ja normiperusta

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD määrittelee tuottajavastuun poliittiseksi lähestymistavaksi, jossa tuottajille annetaan merkittävä taloudellinen ja/tai fyysinen vastuu kulutuksen jälkeen tapahtuvasta tuotteiden käsittelystä tai hävittämisestä.⁴⁷ Tämän mukaisesti tuotteen markkinahintaan halutaan sisällyttää kaikki tuotteen elinkaaren aikaiset

⁴⁶ Turunen huomauttaa, että kuvassa esitetty kokonaisuus ei ole tyhjentävä esitys kierrotalouden aineellisoikeudellisesta sääntelystä.

⁴⁷ OECD 2022.

ympäristövaikutukset. Ensimmäisen kerran sen periaate ilmaistiin Euroopan unionin ympäristölainsäädännössä jätteistä 15.7.1975 annetussa Neuvoston direktiivissä 75/422/ETY (EYVL L 194, 25.7.1975, s. 39–41), jonka 11 artiklassa säädettiin ”saastuttaja maksaa” -periaatteesta. Artiklan mukaan jätteestä huolehtiminen kuului jätteen haltijalle, aikaisemmalta haltijalle tai valmistajalle, jonka tuotteesta jäte on peräisin. Säännöksen viimeinen kohta viittaasi tuottajavastuuseen, jolla tuottajan vastuu ulotettiin tuotteen käytöstä poistamisen jälkeiseen aikaan. Tuottajavastuun mukaisesti aikaisemmin jätteen haltijaan tai viranomaisiin kohdistunut jätehuollon järjestämisvastuu siirretään tuotteita markkinoille saataville yrityksille.⁴⁸

Laajemmin tuottajavastuuperiaatetta on alettu soveltaa käytäntöön 1990 -luvun alkupuolelta lähtien, jolloin ensimmäiset EU:n jätevirtakohtaiset niin sanotut ”kierrätysdirektiivit” annettiin.⁴⁹ Implementoidessaan direktiivejä kansalliseen lainsäädäntöön jäsenvaltiot ottivat askeleen kohti tuottajan vastuun lisäämistä, mikä myönteisten kokemusten myötä johti tuottajavastuuseen perustuvien säännösten lisääntymiseen.⁵⁰ Sittemmin laajennetun tuottajavastuun periaate on otettu laajasti käyttöön erityisesti EU:n jätelainsäädännössä.⁵¹ Voimassa olevassa jätedirektiivissä laajennetusta tuottajavastuusta säädetään sen 8 artiklassa, jonka 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat ottaa käyttöön tuottajaan kohdistuvia lainsäädännöllisiä tai muita toimenpiteitä tehostaakseen uudelleenkäyttöä ja jätteen syntymisen ehkäisemistä, kierrätystä ja muuta hyödyntämistä.⁵² Vuonna 2018 jätedirektiiviin lisättiin uusi 8 a artikla, jossa määritellään laajennettua tuottajan vastuuta koskevien järjestelmien yleiset vähimmäisvaatimukset.⁵³ Muutokset on viety kansalliseen lainsäädäntöön lailla jätelain muuttamisesta 714/2021 ja jätelakia täydentävillä asetuksilla, jotka on valmisteltu ja hyväksytty vaiheittain vuosien 2021 ja 2022 aikana.⁵⁴

⁴⁸ Lindhqvist 2000, s. 29.

⁴⁹ Tojo 2004, s. 4 ja Lindhqvist 2000, s. 29.

⁵⁰ Rissanen 2006, s. 77.

⁵¹ Tuottajavastuuperiaate on sittemmin levinnyt laajalle myös EU:n ulkopuolella, ks. esimerkiksi: <https://www.oecd.org/environment/waste/Global%20Forum%20Tokyo%20Issues%20Paper%2030-5-2014.pdf>.

⁵² Jätedirektiivi uudistettiin osana komission ns. jättesäädöspakettia vuonna 2018. Jättesäädöspaketti sisälsi neljä jätealan direktiiviä, joilla muutettiin kuutta jätealan direktiiviä: jätedirektiiviä, pakkausjätedirektiiviä, kaatopaikkadirektiiviä, romuajoneuvodirektiiviä, paristo- ja akkudirektiiviä sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromudirektiiviä. Jättesäädöspaketin keskeinen tavoite on tehostaa jätehierarkian noudattamista ja lisätä materiaalien resurssitehokasta käyttöä ja kierrätystä. Ks. lisää: <https://ym.fi/jatesaadospaketti>.

⁵³ Ks. HE 40/2021 vp, s. 11: *Jätedirektiivi sisältää uutta tuottajavastuuta koskevaa sääntelyä muun ohella tuottajien tiedottamisvelvollisuudesta kuluttajille, raportoinnista viranomaisille ja omavalvonnasta sekä tuotteiden ympäristövaikutusten perusteella mukautetuista tuottajamaksuista. Jäsenvaltioiden on järjestettävä tuottajavastuun noudattamisen riittävä valvonta sekä varmistettava säännöllinen vuoropuhelu tuottajavastuujärjestelmien sidosryhmien välillä.*

⁵⁴ Ks. <https://ym.fi/jatesaadospaketti>.

Edellä kappaleessa 3.2 kuvattu vastuullisuuden supernormi, asianmukaisen huolellisuuden velvoite, sisältyy jätteen osalta jätelakiin. Jätelain 8 § sisältää yleisen velvollisuuden noudattaa jätelakiin kirjattua etusijajärjestystä, eli ensisijaisesti vähentää syntyvän jätteen määrää ja haitallisuutta. Jos jätettä kuitenkin syntyy, tulee se ensisijaisesti valmistella uudelleenkäyttöön, ja toissijaisesti kierrättää. Jos kierrätys ei ole mahdollista, on jäte hyödynnettävä esimerkiksi energiana ja vasta viimesijaisesti loppukäsiteltävä. Myös jätelain 6 luvussa tarkemmin säännelty tuottajavastuu on asianmukaisen huolellisuusvelvoitteen toimeenpanoa.⁵⁵

3.2 Tuottajavastuun tavoitteet

Tuottajavastuuperiaatteen laajempi omaksuminen on nähtävissä osana isompaa ympäristöpoliittista muutosta, jossa perinteistä teollisuuden päästöihin keskittyvää ympäristöpolitiikkaa on täydennetty koko tuotteen elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset huomioon ottavalla tuotepolitiikalla. Tuotteiden ympäristövaikutukset huomioon ottavalla tuotepolitiikalla pyritään vähentämään tuotteen aiheuttamia ympäristövaikutuksia koko sen elinkaaren aikana – aina luonnonvarojen käyttämisestä tuotteen elinkaaren loppupäähän ja kierrätykseen asti.⁵⁶ Käsitteen tuottajavastuu synonyyminä käytetään usein termiä laajennettu tuottajavastuu (englanniksi Extended Producer Responsibility, ERP), joka ilmentää edellä mainittua tuottajavastuun tuotepoliittista luonnetta. Termin esitteli ensimmäisen kerran ruotsalainen politiikantutkija Thomas Lindqvist vuonna 1990. Hänen mukaansa laajennetulla tuottajavastuulla voitaisiin vähentää tuotteen kokonaisympäristövaikutuksia määräämällä tuotteen valmistaja vastuulliseksi tuotteen koko elinkaaresta ja erityisesti keräyksestä, kierrätyksestä ja loppukäsittelystä.⁵⁷

Kansallisen lain tasolla tuottajavastuun ensisijainen tavoite on sama kuin Jätelain 1 §:ssä säädetty yleinen tavoite, eli edistää kiertotaloutta ja luonnonvarojen käytön kestävyyttä, vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta, ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle, varmistaa toimiva jätehuolto sekä ehkäistä roskaantumista. Tuottajilla on katsottu olevan yleensä esimerkiksi kuntia paremmat mahdollisuudet järjestää käytöstä poistettujen tuotteiden erilliskeräys, uudelleenkäyttö ja kierrätys hyödyntämällä muun muassa omaa jakeluverkostoaan. Lisäksi jätehuollon sujuvuutta edistää se,

⁵⁵ Ristaniemi 2022, s. 54.

⁵⁶ Euroopan yhteisöjen komission tiedonanto KOM (2003) 3002, s. 3.

⁵⁷ Lindqvist 2000, s. 29.

että joissakin tapauksissa tuottaja voi itse toimia myös kierrättäjänä ja materiaalihyödyntäjänä.⁵⁸

Jätehuollon tehostamisen lisäksi tuottajavastuulla voidaan pyrkiä edistämään jätelain etusijajärjestyksen toteutumista, ympäristömyötäistä tuotesuunnittelua ja vähentämään jätteiden määrää siirtämällä jätehuoltovastuuta lähemmäs tuotteen valmistusprosessia.⁵⁹ Myös tuotteen koko elinkaaren aikaisten kustannusten sisällyttämisen tuotteen hintaan on toivottu vaikuttavan jätteiden määrään vähentävästi.⁶⁰

3.3 Tuottajavastuun sisältö

Jätelaissa tuottajavastuun sisällöksi on sen 46 §:ssä määritelty tuottajan kokonaisjätehuoltovastuu markkinoille saattamiensa tuotteiden osalta. Lindqvist on jakanut tuottajavastuun sisällön käsitteellisesti seuraavasti:

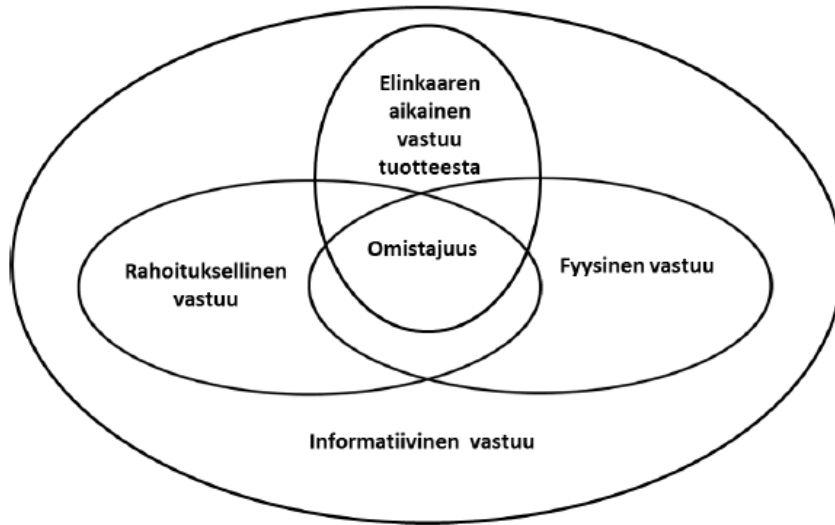
- *Elinkaarenaikainen vastuu tuotteesta* viittaa vastuuseen tuotteen todistetusti aiheuttamista ympäristövahingoista.
- *Rahoituksellinen vastuu* tarkoittaa tuottajan vastuuta tuotteen käytöstä poistamisen jälkeisistä kustannuksista, eli aiheuttamisperiaatteen mukaista kustannusvastuuta jätehuollon kustannuksista.
- *Fyysinen (tai operatiivinen) vastuu* viittaa tuottajan jätehuollon järjestämisvelvollisuuteen.
- *Informatiivinen vastuu* ilmentää tuottajan vastuuta tuotteen ympäristöominaisuuksia koskevan tiedon jakamisesta.
- Lindqvistin mukaan tuottaja säilyttää tietyssä mielessä *omistajuuden* tuotteeseen koko sen elinkaaren ajan, ja voidaan siten katsoa vastuulliseksi tuotteen aiheuttamista ympäristöongelmista.⁶¹

⁵⁸ Mm. Rissanen 2006, s. 75 ja Kuusiniemi ym. s, 1583.

⁵⁹ Kuusiniemi ym., s. 1583 ja Rissanen 2006, s. 75.

⁶⁰ YmVM 23/2010 vp - HE 199/2010 vp.

⁶¹ Omistajuus viittaa tässä ennen kaikkea tuottajan vastuuseen, ei omistusoikeuteen varallisuusoi-
keudellisessa mielessä.

Kuva 5: Tuottajavastuun elementit (Mukaillen Lindhqvist 2000, s. 38)

Tuottajavastuun peruselementeistä kustannusvastuuta voidaan pitää tuottajavastuun tavoitteiden saavuttamisen kannalta olennaisimpana. Myös tuotteen ympäristövaikutuksista tuottajalla on yleensä paras tieto, ja on siksi luontevaa asettaa tuottajalle vastuu tuotteen ympäristöominaisuuksia koskevan tiedon jakamisesta. Sen sijaan lainsäädäntö ei edellytä tuottajien vastaavan käytännön jätehuollosta itse, vaan tehtävä voidaan antaa tuottajavastuun perusidean kärsimättä myös muun jätehuollon toimijan hoidettavaksi.⁶²

Elinkaaren aikaiseen vastuuseen tuotteesta liittyvät myös jätelain 9 §:ään kirjatut tuotteita koskevat huolellisuusvelvollisuudet ja kiellot. Ne kuvastavat tuotteen elinkaariajattelua, jossa pyritään ottamaan huomioon tuotteen kokonaisympäristövaikutukset koko sen elinkaaren aikana aina raaka-aineiden hankinnasta sen käytöstä poistamiseen saakka.⁶³ Säännöksen sisältöä päivitettiin jättesäädöspaketin implementoinnin yhteydessä jätedirektiivin vaatimusten mukaisiksi. Sekä valmistajan että markkinoille saattajan tulee huolehtia siitä, että markkinoille saatettava tuote on muun muassa resurssitehokas, ja elinkaareltaan sekä käyttöältään kestävä sekä päivitettävä. Kriittisiä raaka-aineita⁶⁴ sisältävän tuotteen tulee olla uudelleenkäytettävä ja jätteenä kierrätettävä. Markkinoille saattajan tulee myös varmistua siitä, että saatavilla on varaosia, käyttöohjeet, tekniset tiedot taikka muut välineet,

⁶² Kautto ym. 2009, s. 8.

⁶³ Kuusiniemi, ym. 2013, s. 1563 ja Valtakunnallisen jättesuunnitelman uudistamistyöryhmän mietintö 2006, s. 14.

⁶⁴ Ks. He 40/2021 vp, s. 140: *Kriittisistä raaka-aineista ei ole määritelty lainsäädännössä, mutta komissio on viimeksi syyskuussa 2020 antamassaan tiedonannossa (COM(2020)474 final) vahvistanut luettelon tällaisista unionin raaka-aineista.*

laitteet tai ohjelmistot, jotka mahdollistavat tuotteen laadukkaan korjauksen ja turvallisen uudelleenkäytön. Tuotteiden valmistajien tulee edellisten lisäksi huolehtia siitä, että valmistuksessa käytetään säästeliäästi raaka-aineita ja mahdollisuuksien mukaan kierrätysperäisiä raaka-aineita, vältetään ympäristölle ja terveydelle haitallisia aineita sisältävien raaka-aineiden käyttöä ja valitaan tuotantomenetelmä siten, että valmistuksessa syntyy mahdollisimman vähän jätettä ja syntyvä jäte on terveydelle ja ympäristölle mahdollisimman haitatonta.⁶⁵

3.4 Vastuun hoitaminen

Jätelain mukainen tuottajavastuu kohdistuu jätelain 46 §:ssä säädetyn tavoin lähtökohtaisesti yksittäiseen tuottajaan. Tuottaja voi käytännössä kuitenkin hoitaa tuottajavastuun vain poikkeuksellisesti yksin⁶⁶ ja lähtökohtaisesti tuottajan on jätelain 62 §:n mukaan velvollisuksiensa täyttämiseksi liityttävä hyväksytyyn tuottajayhteisöön tai perustettava sellainen yhdessä muiden tuottajien kanssa. Tuottajayhteisöön saa lain sanamuodon mukaan kuulua vain tuottajia, millä halutaan turvata tuottajien vaikutusvalta jätehuoltoon ja muihin tuottajavastuovelvoitteisiin liittyvissä asioissa.⁶⁷

Jätelain 62.3 §:n mukaan tuottajayhteisö on velvollinen ottamaan uuden tuottajan velvoitteet hoidettavakseen tämän pyynnöstä. Uuteen tuottajaan on sovellettava tasapuolisia ja yhdenvertaisia ehtoja verrattuna tuottajayhteisön muihin tuottajiin sovellettaviin ehtoihin. Jätelain 63 §:n mukaan tuottajayhteisöissä velvoitteet on jaettava tuottajien kesken tasapuolisesti toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen ja siten, että vältetään kaupan esteet ja kilpailun vääristyminen. Vuonna 2021 voimaan tullut jätelain 63 a § edellyttää lisäksi, että myös maksuosuudet jaetaan tuottajien kesken tasapuolisesti suhteessa näiden markkinoille saattamiin tuotteisiin. Lisäksi maksuosuuksia määrittäessään tuottajayhteisön on mahdollisuuksien mukaan yksittäisten tuotteiden tai toisiaan vastaavien tuote- tai materiaalityyppien osalta otettava huomioon erityisesti niiden:

- kestävyys,
- korjattavuus,
- uudelleenkäytettävyys,

⁶⁵ HE 40/2021 vp, s. 140.

⁶⁶ Ks. HE 40/2021 vp, s. 155, jonka mukaan ns. individuaalinen vastuu on vuodesta 2021 eteenpäin ollut mahdollista vain silloin, kun tuottaja saattaa markkinoille vain yrityksille suunnattuja tuotteita ja pystyy kiistatta osoittamaan kykenevänsä hoitamaan tuotteidensa jätehuollon itse.

⁶⁷ HE 199/2010 vp, s. 101. Esimerkiksi jätehuollon palveluita tarjoava yritys tuottajayhteisön omistajana voisi olla jo yksin jätehuollon toimijoiden tasapuolisen kohtelun kannalta ongelmallista.

- kierrätettävyys ja
- vaarallisten aineiden esiintyminen.⁶⁸

Lähtökohtaisesti jätelain 6 luvussa säädetyt tuottajavastuovelvoitteet siirtyvät tuottajayhteisölle tuottajan liittyttyä sellaiseen jätelain 62 §:n mukaisesti. Tiedot tiedonantovelvoitteet kohdistuvat kuitenkin yksittäiseen tuottajaan, kuten jätelain 55 §:ssä säädetty tuottajan velvollisuus ilmoittaa jakelijalle kuulumisestaan tuottajarekisteriin. Sen mukaisesti tuottajan tulee toimittaessaan tuotteita jakelijoille ilmoittaa, onko se hoitanut tuottajavastuunsa. Jättesäädöspaketin mukaisesti päivitetyn jätelain 54 §:n mukaan tuottajien tulee lisäksi pitää tuotetyypeittäin kirjaa markkinoille saattamistaan tuotteista ja vastaanottamistaan käytöstä poistetuista tuotteista sekä syntyvistä jätteistä eriteltynä tarpeen mukaan toimituskohteittain. Tiedot jätteen erilliskeräystä ja hyödyntämistä koskien tulee myös julkaista vuosittain yleisessä tietoverkossa. Jätelain 54 §:n mukaisista kirjanpito- ja tiedonantovelvollisuuksista on annettu tarkentavia määräyksiä valtioneuvoston asetuksilla. Esimerkiksi paristoja ja akkua koskevan valtioneuvoston asetuksen 520/2014 (päivitetty asetuksella 1027/2021) 15 §:ssä annetaan tarkennettuja vaatimuksia tiedottamisesta käyttäjille. Siihen sisältyy informatiivinen viittaus jätelain 54 §:ssä säädettyyn tuottajan velvollisuuteen julkaista yleisessä tietoverkossa tiedot erilliskeräystä ja kierrätystä koskien.

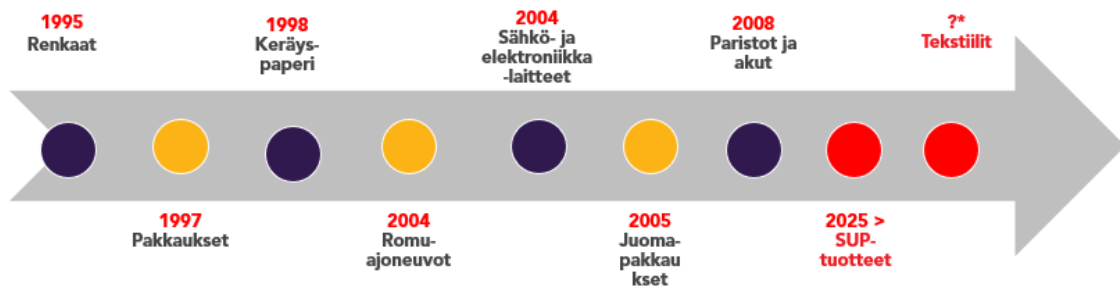
3.5 Tuottajavastuun piiriin kuuluvat tuotteet ja tuottajat

Suomessa tuottajavastuun mahdollistavat lisäykset kansalliseen jätelainsäädäntöön tehtiin EU-jäsenyyden lähestyessä, kun kansallisen jätelainsäädäntö haluttiin yhdenmukaistaa vastaamaan ylikansallista sääntelyä. Tällöin kumottuun jätelakiin lisättiin sen 3 luvun 18 §:n 5 kohtaan valtuutussäännös, jonka nojalla valtioneuvosto saattoi antaa jätetuollon järjestämiseksi tarpeellisia määräyksiä muun muassa tuottajaan kohdistuvasta osittaisesta tai kokonaisesta jätetuolltovastuusta. Ensimmäinen tuottajavastuuseen perustuva kansallinen säädös koski käytöstä poistettuja renkaita (1246/1995)⁶⁹. Vuonna 2022 tuottajavastuu koskee Suomessa jätelain 48 §:n mukaisesti kaikkiaan kuutta tuoteryhmää: renkaita, ajoneuvoja, sähkö- ja elektroniikkalaitteita, paristoja ja akkuja, paperituotteita ja pakkauksia. Näiden lisäksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2019/904 (EUVL L 155/1, 12.6.2019, jäljempänä SUP-direktiivi) edellyttää jäsenvaltioiden lisäävän tuottajavastuun

⁶⁸ HE 40/2021 vp, s. 156–157: Säännöksen tarkoituksena olisi luoda erilaiset maksuperusteet eri tuotteille tai tuote- tai materiaalityypille perustuen niiden erilaisiin elinkaarenaikaisiin ympäristövaikutuksiin. Euroopan komissio valmistelee ohjeistusta mukautettujen maksujen perusteista.

⁶⁹ Vain käytöstä poistettuja renkaita ja keräyspaperia koskevat asetukset ovat kansallista alkuperää olevia säädöksiä, muut asetukset perustuvat EU-direktiiveihin.

piiriin muovia sisältävät kalastusvälineet ja tietyt kertakäyttöiset muovituotteet eli ns. SUP-tuotteet.⁷⁰ Hallituksen 15.9.2022 antaman jätelain muutosesityksen (HE 141/2022 vp) mukaan muovia sisältävien kalastusvälineiden tuottajavastuu astuu voimaan vuonna 2025. Uusimpana tuoteryhmänä tuottajavastuuta on esitetty tekstiileille keväällä 2022 julkaistussa EU:n ”tekstiilistrategiassa”.⁷¹

* Sisältyy toimenpiteenä Euroopan komission 30.3.2022 hyväksymään kestäviä ja kiertotalouteen perustuvia tekstiilejä koskevan EU-strategiaan.

Kuva 6: Tuottajavastuun laajeneminen eri tuoteryhmiin Suomessa aikajärjestyksessä.

Tuottajana pidetään jätelain 48 §:n mukaan niitä yrityksiä, jotka myyntitavasta riippumatta saattavat Suomessa markkinoille edellä mainittuja tuotteita tai myyvät niitä Suomeen suoraan etäkaupalla.⁷² Arvioiden mukaan tuottajavastuun piiriin kuulu tänä päivänä noin 15 000 suomalaista yritystä.⁷³ Ulkomaisten etämyyjien lukumäärästä ei ole luotettavia arvioita.⁷⁴ Syy siihen, miksi tuottajien määrästä ei ole kuin arvioita on se, että tuottajavastuun valvonnasta jätelain 25 §:n mukaan vastaavalla Pirkanmaan ELY-keskuksella ei ole käytettävissä kattavaa ja luotettavaa tietoa tuottajavastuun piiriin kuuluvista tuottajista. Kattavien tietojen puute mahdollistaa niin kutsutun vapaamatkustamisen velvoitteista, mikä voi

⁷⁰ Ympäristöministeriö 2022. Direktiivin soveltamisalaan kuuluvat tietyt direktiivissä nimenomaisesti luetellut kertakäyttömuovituotteet, kaikki oxo-hajoavasta muovista valmistetut muovituotteet sekä kaikki muovia sisältävät kalastusvälineet. Hallituksen esityksen 141/2022 vp mukaan esityksessä mainittujen kertakäyttöisten muovituotteiden tuottajat veloitetaan maksamaan tuotteista kunnalle koituvia jätehuolto- ja siivoukustannuksia. Näitä tuotteita ovat muoviset elintarvikkeiden kertakäyttöpakkaukset ja tyhjänä myytävät juomamukit, muovisen filttarin sisältävät tupakat ja erillisinä myytävät muovifiltterit sekä kosteuspyyhkeet ja ilmapallot. Lisäksi tuottajien tulee kustantaa kyseisten tuotteiden jätehuoltoon liittyvät neuvonta- sekä valistustoimet, joilla roskaantumista pyritään ennaltaehkäisemään.

⁷¹ Euroopan komission 30.3.2022 hyväksymä kestäviä ja kiertotalouteen perustuvia tekstiilejä koskeva EU-strategia: https://ec.europa.eu/environment/strategy/textiles-strategy_fi.

⁷² Etäkauppa tuli tuottajavastuun piiriin 19.7.2021, jolloin pitkään valmisteltu Euroopan unionin jätesäädöspakettiin liittyvä laaja jätelain uudistus hyväksyttiin.

⁷³ SUP-direktiivin implementointia koskevan hallituksen esityksen yhteydessä on ehdotettu pakkausten tuottajavastuun osalta nykyisin käytössä olevan 1 miljoonan euron liikevaihtorajan poistamista, mikä toisi tuottajavastuun piiriin jopa 39 000 uutta yritystä. Ks. HE eduskunnalle laiksi jätelain ja merenkulun ympäristönsuojelulain muuttamisesta 23.12.2021.

⁷⁴ Ks. HE 40/2021 vp, s. 25.

aiheuttaa monenlaisia ongelmia, kuten vääristää kilpailua ja hidastaa tuottajavastuujärjestelmien kehittymistä. Lisäksi vapaamatkustajilla ei ole yhtä paljon kannustimia panostaa ympäristömyötäiseen tuotesuunnitteluun.⁷⁵

Erityisesti EU:n sisäkaupan valvonta on vaikeaa, sillä tullin tilastointitarkoituksiin keräämiä tietoja sisäkaupasta ei saa käyttää valvontatarkoituksiin. Tullin roolin vahvistamista erityisesti etäkaupan valvonnassa onkin esitetty edellä mainitun SUP-direktiivin implementoinnin yhteydessä. Lisäksi eduskunnan 7.6.2022 hyväksymän jätelakimuutoksen myötä Suomessa otetaan käyttöön vuoden 2023 alussa uusi tuottajarekisteriä koskeva tietopalvelu. Julkisen tietopalvelun toivotaan helpottavan tuottajavastuun valvontaa mahdollistamalla koko tuotteen hankinta- ja jakeluketjun tiedonsaanti rekisteröityneistä tuottajista.⁷⁶ Vuonna 2021 valmistuneen ”Kiertotalous ja tuotepolitiikan ohjauskeinot, KITUPO”, -hankkeen loppuraportissa esitetään, että vapaamatkustajuutta koskevaa ongelmaa voisi lisäksi pienentää muun muassa harmonisoimalla sääntelyä ja raportointia, yhdistämällä jäsenvaltioiden tuottajarekistereitä ja lisäämällä verkkokauppa-alustojen vastuuta.⁷⁷

3.6 EU:n akkuasetusehdotus nostaa tuottajavastuun keskiöön

Euroopan komissio antoi joulukuussa 2020 ehdotuksen uudeksi paristojen ja akkujen koko elinkaaren kattavaksi sääntelyksi. Sen tavoitteena on, että akkuteollisuudessa kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota akkujen koko elinkaaren aikaisiin ympäristövaikutuksiin ja vastuulliseen tuotantoon aina raaka-aineiden louhinnasta valmistukseen, kierrätykseen ja uudelleenkäyttöön saakka. Lisäksi asetuksen taustalla on pyrkimys lisätä Euroopan omavaraisuutta akkumateriaaleissa. Muun muassa liikkumisen sähköistymisen seurauksena akkujen tarpeen on ennustettu kasvavan maailmanlaajuisesti jopa 14-kertaiseksi vuoteen 2030 mennessä vuoden 2018 tasoon verrattuna. Omavaraisuuden edistämiseksi komission mielestä akkusektorille tarvitaan selkeät ja riittävän järeät pelisäännöt, jotka kannustavat akkujen uudelleenkäytön edistämiseen sekä neitseellisten raaka-aineiden korvaamiseen kierrätysraaka-aineilla. Akkuasetus edellyttääkin uusissa akuissa käytettävän myös kierrätysperäisiä raaka-aineita eli tuo akkuihin ensimmäisenä tuoteryhmänä niin sanotun sekoi-
televoitteen.⁷⁸

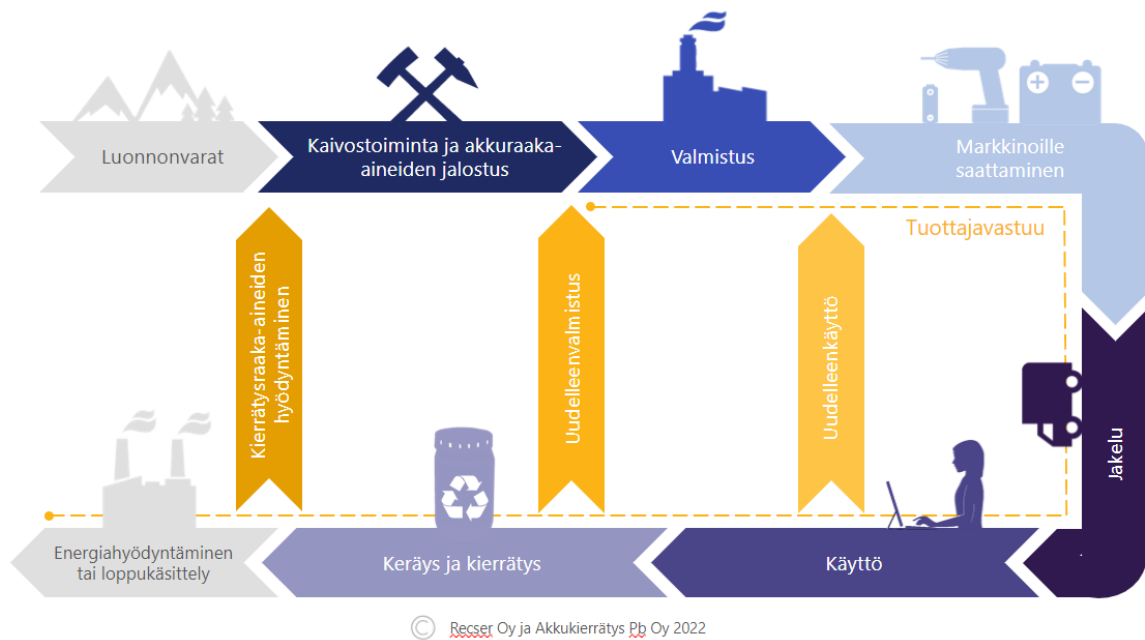
⁷⁵ Kautto ym. 2021, s. 76 ja Eunomia 2020, s. 96.

⁷⁶ HE 46/2022 vp, s. 31.

⁷⁷ Kautto ym. 2021, s. 89.

⁷⁸ COM(2020) 798 final

Asetusehdotus edellyttää, että kaikki EU:n markkinoille saatettavat paristot ja akut ovat jatkossa kestäviä, tehokkaita ja turvallisia sekä korjattavia, uudelleenkäytettäviä ja helposti kierrätettäviä. Lisäksi ehdotetaan laadittavaksi kaikille Euroopan unionin markkinoille saatettaville isommille akuille⁷⁹ hankintaketjun selvityspäätteet eli niin sanotut due diligence -periaatteet. Ehdotuksen mukaan näiden riskiperusteisten selvityspäätteiden tulisi perustua kansainvälisesti tunnustettuihin due diligence -periaatteisiin, jotka sisältyvät muun muassa YK:n Global Compact -aloitteen kymmeneen periaatteeseen. Uutena velvollisuutena esitetään myös pakollista velvollisuutta ilmoittaa markkinoille saatettujen akkujen koko elinkaareen liittyvä hiilijalanjälki.⁸⁰

Kuva 7: EU:n akkuasetusehdotus pyrkii sulkemaan materiaalikierrot.⁸¹

Komissio haluaa akkuasetuksen olevan suunnannäyttäjä kestäväälle tuotepolitiikalle niin koko Euroopan unionin alueella, kuin maailmanlaajuisestikin. Asetusehdotuksessa korostetaan kiertotalouden merkitystä kestävyyshaasteiden ratkaisemisessa ja kiertotaloutta halutaan vauhdittaa entistä keskeisempään rooliin nostetulla tuottajavastuulla. Se tarkoittaa sitä, että paristojen ja akkujen tuottajille asetetaan sekä velvollisuus edistää kiertotalouden mukaista tuotesuunnittelua ja edistää akkujen uudelleenkäyttöä, että kerätä ja kierrättää käytöstä poistuvat paristot ja akut niin, että niiden sisältämät raaka-aineet saadaan

⁷⁹ Vaatimus koski ehdotuksen mukaan sekä teollisuusakkuja, että sähköajoneuvon akkuja. Asetusehdotuksen käsittelyn aikana veloitetta on ehdotettu laajennettavaksi myös kevyiden sähköisten liikkumisvälineiden akkuihin eli esimerkiksi sähköpyörien ja sähköskoottereiden akkuihin. Ks. ehdotuksen käsittelystä: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=CELEX:52020PC0798>

⁸⁰ COM(2020) 798 final ja Euroopan komissio 2020. Hiilijalanjäljestä on rajattu esityksessä pois käyttövaihe. ks. s. 16.

⁸¹ COM/2020/798 final. Kuva: Recser Oy ja Akkukierrätys Pb Oy 2022.

mahdollisimman tehokkaasti palautettua kiertoon ja uusien akkujen raaka-aineiksi. Kierrätysraaka-aineiden käyttöä koskevan velvollisuuden myötä tuottajavastuun kääntöpuoli, eli ensisijainen oikeus järjestää vastuulle kuuluvien paristojen ja akkujen keräys ja kierrätys, nousee entistä tärkeämpään rooliin. Koska tuottajavastuu nousee entistä keskeisempään asemaan ja kiristyvät vaatimukset aiheuttavat ainakin alkuvaiheessa tuntuja kustannuksia, halutaan tuottajavastuun vapaamatkustaminen asettaa kuriin. Tähän pyritään velvoittamalla paristoja ja akkuja myyntiin ottavien jakelijat varmistamaan, että myyntiin saatettavien tuotteiden valmistaja tai maahantuoja on rekisteröitynyt tuottajaksi ja että paristot ja akut vastaavat merkinnöiltään asetettuja vaatimuksia.

Akkuasetusehdotus on edennyt Euroopan unionin päätöksenteossa viimeiseen vaiheeseen eli jäsenmaiden neuvoston, komission ja parlamentin välisiin kolmikantaneuvotteluihin. Niissä on toivottu päästävän kompromissiin vielä vuoden 2022 aikana. Tuottajavastuuta koskevalle VII –luvulle osalta on esitetty kahden vuoden siirtymäaika eli sen vaatimukset tulisivat sovellettaviksi kahden vuoden kuluttua asetuksen voimaantulosta. Asetus on voimaantullessaan ensimmäinen konkreettinen Euroopan unionin kiertotalouden toimintasuunnitelman⁸² mukainen askel ja samalla ensimmäinen sääntelykokonaisuus niin kutsutusta EU:n Green Deal -sopimuksesta, jonka tavoitteena on ehkäistä luontokatoa ja pienentää ilmastovaikutuksia.⁸³

3.7 Toteutuvatko tuottajavastuun tavoitteet?

Edellä kappaleessa 4.2 esitettiin tuottajavastuun tavoitteiksi ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle, edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä, varmistaa toimiva jätehuolto ja ehkäistä roskaantumista. Näiden lisäksi on esitetty, että tuottajavastuun avulla voidaan pyrkiä edistämään jätelain etusijajärjestyksen toteutumista, ympäristömyötäistä tuotesuunnittelua ja vähentämään jätteiden määrää.

Tuottajavastuu on monissa tuotteissa osoittautunut tehokkaaksi jätehuollon sääntelykeinoksi: esimerkiksi kannettavien⁸⁴ paristojen ja akkujen erilliskeräysaste on noussut tuottajavastuun aikana n. 40 prosenttiyksikköä.⁸⁵ Näin ensisijaisen tavoitteen osalta

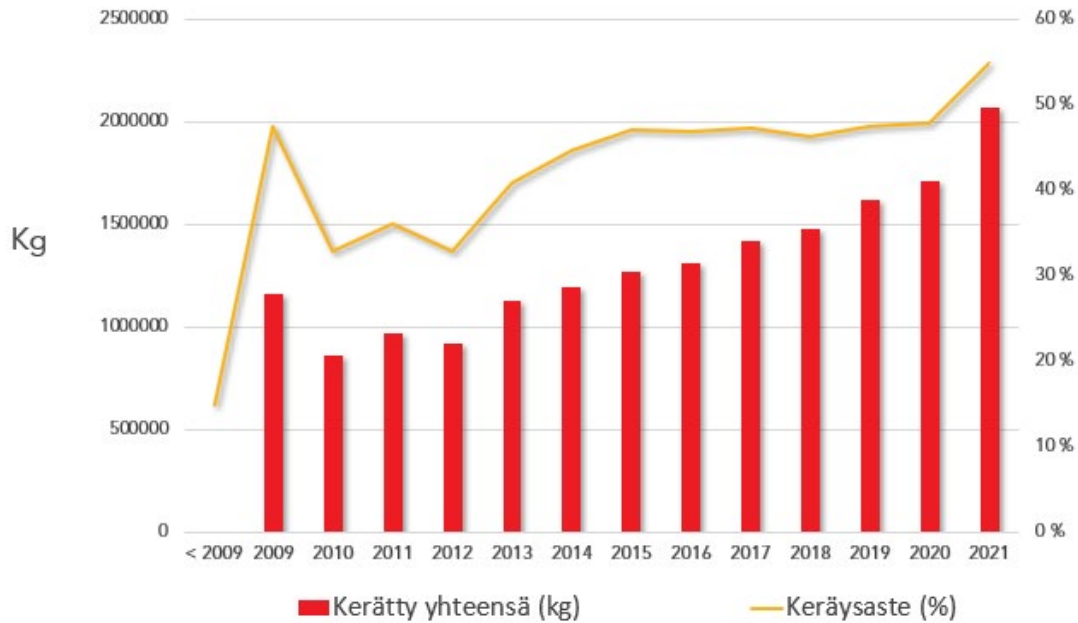
⁸² COM(2020) 98 final

⁸³ COM(2020) 798 final.

⁸⁴ Kannettava paristo tai akku on paristo, akku tai paristoyksikkö, joka on suljettu, jota voidaan kantaa käsin ja joka ei ole teollisuusparisto tai -akku, eikä ajoneuvoparisto tai -akku. (Paristoasetus 2 § 1 mom. 4 ak.). Lue lisää luokittelusta: <https://www.paristokierratys.fi/tuottajille/paristojen-ja-akkujen-luokittelu/>.

⁸⁵ <https://www.paristokierratys.fi/paristokierratys/tilastotietoa/>.

tuottajavastuun voidaan katsoa täyttäneen tavoitteen. Suomessa on myös täytetty kaikkien paristo- ja akkuluokkien osalta lainsäädännössä asetetut keräys- ja kierrätysvelvoitteet aikataulussa.⁸⁶

Kuva 8. Kannettavien paristojen ja akkujen erilliskeräysaste. (Recser Oy 2022)

Sen sijaan tuottajavastuun vaikutus jätteiden määrään on vaikeammin arvioitava asia. Jätetilastointia on Suomessa tosin kehitetty tarkempaan suuntaan vasta viime vuosina, eikä luotettavaa dataa kokonaisjättemääristä ole siten saatavilla paristojen ja akkujen osalta.⁸⁷ Myöskään kierrätysjärjestelmän kustannuksilla ei todennäköisesti ole ollut vaikutusta kuluttajien ostokäyttäytymiseen, sillä lainsäädäntö⁸⁸ kieltää kierrätyksen kustannusten erittelyn uuden tuotteen hinnassa. Lisäksi tuottajavastuun kustannukset ovat olleet hyvin maltillisia, esimerkiksi paristoissa ja akuissa vain joitain kymmeniä senttejä vuodessa per asukas. Niin vähäinen kustannus ei juuri välttämättä vaikuta kovin tehokkaasti kuluttajien ostokäyttäytymiseen, vaikka kierrätysmaksu olisikin eritelty tuotteen hinnassa.⁸⁹

Myös tuottajavastuun vaikutus ympäristömyötäisemmän tuotesuunnittelun edistäjänä on ollut vähäinen.⁹⁰ Keskeinen syy löytyy tuottajavastuun kollektiivisesta toteuttamisesta.

⁸⁶ Ks. tuottajavastuun tilastot: https://www.ymparisto.fi/fi-fi/kartat_ja_tilastot/jatetilastot/tuottajavastuun_tilastot

⁸⁷ Ks. edellisen lähdeviittauksen linkki tuottajavastuun tilastoihin.

⁸⁸ Ks. VnA 520/2014 16 §.

⁸⁹ Euroopan komissio 2020, s. 47.

⁹⁰ Kauppila 2009, s. 28.

Tuottajayhteisön kautta tuottajat pystyvät toteuttamaan keräyksen ja kierrätyksen tehokkaasti, mutta yksittäinen tuottaja ei hyödy markkinaosuuksien mukaan tehtävässä kustannustenjaossa ympäristömyötäisestä tuotesuunnitteluun tekemistään panostuksista.⁹¹ Toinen syy siihen, että tuottajavastuu ei esimerkiksi paristojen ja akkujen osalta juuri ole vaikuttanut tuotesuunnitteluun on se, että Suomessa ei ole merkittävästi valmistusta eli tuottajavastuussa on useimmiten maahantuojia.

Jätelakiin kesällä 2021 kirjattujen ja edellä kappaleessa 4.4 kuvattujen maksujen mukauttamisperiaatteiden toivotaan tuovan tähän muutosta, sillä tuotesuunnittelu on monessa yhteydessä todettu tuotteen ympäristövaikutusten kannalta kriittiseksi vaiheeksi. Sanotaan, että jopa 80 prosenttia tuotteen ympäristövaikutuksista ratkaistaan jo tuotesuunnittelupöydällä.⁹² Tähän pohjautuen maksujen mukauttamisperiaatteilla, tai kuten niitä toisin kutsutaan, ekomodulaatioperiaatteilla, pyritään asettamaan tuotteiden ympäristöominaisuuksien mukaisia taloudellisia palkkioita (bonus) tai lisämaksuja (malus) tuottajille. Komissio on luonnostellut suosituksia jäsenvaltioille maksujen mukauttamiskriteereistä tuoteryhmittäin. Paristoille ja akuille voisi esimerkiksi harkita bonuksia hinnoittelussa ladattaville akkuparistoille ja maluksia ei-ladattaville. Bonusta voisi saada myös asteittain nousevasti kierrätetyn paristossa tai akussa käytetyn kierrätysperäisen raaka-aineen pitoisuuden perusteella. Malusta taas voisi osoittaa niille paristotyypeille, esimerkiksi sinkki-hiiliparistoille, jotka ovat vaihtoehtoista paristotyyppiä eli alkaliparistoa lyhyempi-ikäisiä tai kapasiteetiltaan pienempiä.⁹³

Sen lisäksi että tuottajavastuun on todettu olevan tehokas jätehuollon sääntelykeino, ja tulevaisuudessa mahdollisesti myös ympäristömyötäisemmän tuotesuunnittelun edistäjä, voitaneen sillä jatkossa Euroopan komission toiveiden mukaisesti kirittää myös kierrätysraaka-ainemarkkinoiden kehittymistä. Tähän tähtää edellä kappaleessa 4.6 mainittu komission ehdotus niin sanottujen sekoitevelvoitteiden käyttöön ottamisesta. Velvollisuudella käyttää uusissa akuissa jatkossa tietty osuus kierrätysperäisiä raaka-aineita ei pelkästään pyritä edistämään kiertotaloutta, vaan myös turvaamaan Euroopan unionin omavaraisuutta akku- raaka-aineissa. Sikäli kun kierrätysperäisiä raaka-aineita käyttämällä pystytään vähentämään tarvetta louhia neitseellisiä metalleja, voi uudistuksella mahdollisesti olla positiivista vaikutusta myös luontokatoon. Euroopan komission kiertotalouden toimintasuunnitelmassa todetaan, että jopa yli 90 prosenttia biodiversiteetin köyhtymisestä on seurausta

⁹¹ Särkkä 2015, s. 7. Ks. vastaavaa kritiikkiä myös Turunen 2022, s. 276.

⁹² Mm. Kautto ym. 2021, s. 45.

⁹³ Euroopan komissio 2020, s. 31–32. Myös Kautto ym. 2021, s. 65-.

luonnonvarojen hyödyntämisestä ja jalostamisesta.⁹⁴ Kierrätysperäisten raaka-aineiden käyttöä helpottaisi ja edistäisi lisäksi jätteiden tuotteistamista koskevan sääntelyn kehittyminen, siitä enemmän edellä kappaleessa 3.4.

⁹⁴ COM(2020) 98 final.

4 VASTUULLISUUSVIESTINTÄ

4.1 Mitä vastuullisuusviestintä on?

Sanotaan, että yritysvastuu ja viestintä ovat saman kolikon eri puolia. Vastuullisuusviestinnän ytimessä ovat konkreettiset yritys vastuuteot ja tavoitteet, ja toisaalta yritys vastuun hyödyt jäävät saamatta ilman viestintää ja vuorovaikutusta yrityksen sidosryhmien kanssa.⁹⁵ Vastuullisuusviestinnäksi voidaan näin ollen määritellä kaikki se viestintä, jolla yritys viestii ja informoi sidosryhmiänsä ja laajemminkin kommunikoi yhteiskunnan kanssa vastuistaan ja velvollisuuksistaan. Siihen voidaan lukea vastuullisuusraportit, mutta myös laajasti niin yrityksen verkkosivuilla, sosiaalisessa mediassa, esitteissä ja tuotepakkauksissa kuin kaikissa vuorovaikutustilanteissa tehty vastuullisuusteemainen kommunikointi.⁹⁶ Myös erilaiset vastuullisuusmerkit ja -sertifikaatit ovat osa vastuullisuusviestintää.⁹⁷ Vastuullisuusviestintä sisältää sekä sidosryhmien odotusten kartoittamista ja arviointia, yrityksen vastuullisuuskäytäntöjen organisoimista ja tiedottamista että aktiivista vaikuttamista yhteiskunnalliseen keskusteluun vastuullisuudesta.⁹⁸ Onnistunut vastuullisuusviestintä lisää ymmärrystä vastuullisuuden merkityksestä ja sisällöistä, edesauttaa dialogia sidosryhmien kanssa ja auttaa organisoimaan vastuullisuustyötä.⁹⁹

Vastuullisuusviestinnän tehtäviä ja olemusta voidaan tarkastella eri näkökulmista. Perinteisin funktionaalinen lähestymistapa korostaa viestintää tiedonvälityksenä. Siinä viestintään suhtaudutaan välineenä, jolla yritys viestii vastuuteoistaan tarkoituksenaan vahvistaa mainettaan ja yhteiskunnallista hyväksyvyyttään. Formatiivinen lähestymistapa puolestaan tuo esiin viestinnän roolin merkitysten rakentajana, ja korostaa sitä, että viestinnällä myös rakennetaan yritys vastuuta ja kehitetään vastuullisuustekoja. Merkitysten rakentajana vastuullisuusviestintä ei sisällä pelkästään puhetta teoista, vaan viestintä myös itsessään lisää vastuullisuustekoihin kunnianhimoa ja vauhdittaa muutosta.¹⁰⁰ Tällaisesta vastuullisuusviestinnästä puhutaan myös ns. pyrkimyspuheena (*aspirational talk*), joka voi itsessään toimia positiivisen muutoksen ajurina, vaikka sanat eivät suoraan kääntyisikään organisaation käytännöiksi. Nähdään, että ristiriidat sanojen ja tekojen välillä voivat itseasiassa olla

⁹⁵ Liappis ym. 2019, s. 222.

⁹⁶ Penttilä & Eräranta 2021, s. 13.

⁹⁷ Liappis ym. 2019, s. 228.

⁹⁸ Penttilä & Eräranta 2021, s. 15.

⁹⁹ Penttilä & Eräranta 2021, s. 14.

¹⁰⁰ Penttilä & Eräranta 2021, s. 14 ja Kuvaja 2022. Hjerppe (Hjerppe 2020, s. 58) on tutkiessaan vaateyritysten vastuuviestintää kuvannut mielenkiintoisesti, kuinka kuluttajakin voi saada vahvan roolin kiertotalouden toimijana erityisesti sosiaalisen median viestinnässä.

edellytys yhteiskunnalliselle kehitykselle.¹⁰¹ Tämä haastaa perinteisen näkemyksen siitä, että vastuullisuusviestintä on lähinnä vastuullisuusraportteja ja markkinointiviestintää, ja että kunnianhimoinen puhe sisältää usein viher- tai valkopesuksi laskettavaa sanahelinää tai jopa silkkää valehtelua.¹⁰²

4.2 Vastuullisuusraportointi

Vastuullisuusraportointi on vain yksi, mutta tärkeä osa vastuullisuusviestintää. Sen kautta yritykset viestivät esimerkiksi verkkosivuillaan, osana vuosikertomusta tai erillisessä vastuullisuusraportissa riskeistään ja mahdollisuuksistaan, kehittävät yritysvastuuseen liittyvien tietojensa käsittelyä, ylläpitävät vuoropuhelua sidosryhmien kanssa ja voivat jopa johtaa vastuullisuustyötään. Vastuullisuustyön ja valittujen painopisteiden tulisi kuitenkin aina johtaa raportointia, ei toisin päin. Raportoinnissa tulisi noudattaa olennaisuuden, oikeellisuuden ja vertailukelpoisuuden periaatteita, ja pyrkiä muutoinkin mahdollisimman kattavan ja tasapainoisen kuvan antamiseen yrityksen vastuullisuustyöstä. Raportointi voidaan nähdä tärkeänä työkaluna yrityksen toiminnan ja vastuullisuustyön sanoittamisessa sidosryhmille.¹⁰³

Vastuullisuusraportointi on vielä tänä päivänä useimmille yrityksille edelleen vapaaehtoista, mikä näkyy raporttien monimuotoisuutena. Yhtenäisten raportointistandardien puute tekee raporttien vertailun vaikeaksi ja mahdollistaa yrityksille itselleen mieluisten lukujen julkaisemisen. Vanhala & Ristaniemi kuvaavatkin osuvasti nykyisen vastuullisuusraportoinnin olevan tänä päivänä ”jotakin tieteen ja taiteen välimaastosta”.¹⁰⁴ Myös vastuullisuusraportointi on kuitenkin vauhdilla oikeudellistumaan päin. Tähän suuntaan vievät sekä sidosryhmien tarve valvoa yrityksiä, että yhteiskunnan tarve luoda yrityksille painetta liiketoiminnan vastuullisuuden edistämiseen. Vuodesta 2016 lähtien ei-taloudellisten tietojen raportointia onkin edellytetty Suomessa isoimmilta yrityksiltä niin kutsutun NFR-direktiiviin¹⁰⁵ nojalla. Raportointivaatimukset on kansallisesti sisällytetty kirjanpitolakiin ja arvopaperimarkkinalakiin. Kirjanpitolain 3a luvun mukainen raportointivelvollisuus koskee suuria listayhtiöitä sekä muun muassa luottolaitoksia ja vakuutusyhtiöitä (työntekijöitä keskimäärin yli 500 ja

¹⁰¹ Christensen ym. 2013, s. 373–393. Pyrkimyspuhetta on esimerkiksi yrityksen lupaus tuotteen kyljessä siitä, että tuotteen ”Hiilijalanjälki nolla 2035”. Ks. Penttilä & Eräranta 2021, s. 22.

¹⁰² Penttilä & Eräranta 2021, s. 14.

¹⁰³ Liappis ym. 2019, s.225–226.

¹⁰⁴ Vanhala & Ristaniemi 2022, s. 18.

¹⁰⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/95/EU, annettu 22 päivänä lokakuuta 2014, neuvoston direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta tietyiltä suurilta yrityksiltä ja konserneilta edellytetävien muiden kuin taloudellisten tietojen ja monimuotoisuutta koskevien tietojen julkistamisen osalta, OJ L 330, 15.11.2014, s. 1–9. (ns. NFR-direktiivi, Non-financial reporting)

liikevaihto yli 40 miljoonaa tai tase yli 20 miljoonaa).¹⁰⁶ Raportointiin on sisällytettävä vähintään seuraaviin teemoihin liittyvä arviointi riskeistä ja selostus riskien hallinnasta: ympäristöasiat, sosiaaliset asiat ja henkilöstö, ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä korruption ja lahjonnan torjunta. Tietojen muoto ja antamisen laajuus on jätetty yritysten harkintavaltaan, eikä lainsäädäntö edellytä raporttien varmentamista.¹⁰⁷

Euroopan komissio on luetellut vuonna 2017 antamassaan tiedonannossa 21 erilaista Euroopan alueella ja laajemminkin kansainvälisesti käytössä olevaa raportoinnin viitekehystä. Niihin kuuluvat muun muassa kirjainlyhenteinä monille tutut CDP:n (*Carbon Disclosure Project*), GRI:n (*Global Reporting Initiative*) ja SASB:n (*Sustainability Accounting Standards Board*) raportointiohjeistot ja -standardit.¹⁰⁸ Raportoinnin vapaaehtoisuus, moninaiset viitekehykset ja vapaus valita annettavien tietojen laajuus ja muoto on tehnyt vastuullisuusraporteista käytännössä vertailukelvottomia. Komissio on lisäksi tunnistanut haasteiksi tietojen löydettävyyden ja luettavuuden sekä sen, että annetut tiedot eivät useinkaan kata aiheettomia hyödykkeitä.¹⁰⁹ Tällä hetkellä vastuullisuusraportit hyödyttävätkin yrityksiä lähinnä riskienhallinnan kannalta, eivät kaksinkertaisen olennaisuuden varmistamisessa.¹¹⁰

Komissio on siksi ottanut useita merkittäviä askeleita viime vuosina kohti määrämuotoisempaa vastuullisuusraportointia. Osana kestävän rahoituksen toimintasuunnitelmaansa¹¹¹ komissio loi kestävien taloudellisten toimintojen luokitusjärjestelmän eli taksonomian. Kestävän kehityksen mukaisille toimintoille kriteerit määrittelevä taksonomia-asetus annettiin vuonna 2019. Toinen merkittävä askel on eurooppalaisen kestävyystandardin ja kestävyysraportoinnin kehittämiseen tähtäävä vuonna 2021 annettu komission CSR-direktiiviehdotus (*Corporate Sustainability Reporting Directive*).¹¹² Direktiivillä muutetaan vuonna 2014 annettua muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevaa NFR-direktiiviä. Neuvosto ja Euroopan parlamentti pääsivät kesäkuun lopussa 2022 alustavaan yhteisymmärrykseen direktiivin sisällöstä, ja se on etenemässä syksyllä parlamentin hyväksyttäväksi.¹¹³

¹⁰⁶ Raportointivelvollisuuden piiriin kuuluvat ns. PIE-yhteisöt, eli yleisen edun kannalta merkittävät yhtiöt. Ks. lisää Kirjanpitolautakunnan tiedote ”KPL 3a luvun soveltamisesta PIE-yhteisön ei-taloudellisessa raportoinnissa”: <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/kpl-3a-luvun-soveltamisesta-pie-yhteison-ei-taloudellisessa-raportoinnis-1>.

¹⁰⁷ Ristaniemi 2022, s. 57–59 ja Mähönen 2022, as. 141.

¹⁰⁸ Mähönen, Jukka, s. 131–133.

¹⁰⁹ COM(2021) 189 final, s. 3 ja Mähönen 2022, s. 131-133.

¹¹⁰ Mähönen 2022, s. 153. Ks. kaksinkertaisesta olennaisuudesta edellä kappaleessa 3.2.

¹¹¹ KOM(2018) 97 lopullinen.

¹¹² COM(2021) 189 final.

¹¹³ EU:n neuvosto 2022.

Direktiiviehdotuksessa kestävyysraportointivaatimuksia laajennetaan kaikkiin suuriin yrityksiin, ja lisäksi mikroyrityksiä lukuun ottamatta kaikkiin yrityksiin, joilla on arvopapereita listattuina EU:n markkinoilla. Käytännössä raportointivelvoite koskee Suomessa direktiivin myötä jatkossa noin 600–800 suurta tai keskisuurta pörssiyhtiötä, tai yhtiötä, joilla kaksi kolmesta seuraavasta ehdosta täyttyy: vähintään 250 työntekijää, liikevaihto 40 miljoonaa tai tase 20 miljoonaa.¹¹⁴ Direktiivi tulee ehdotuksen mukaan sovellettavaksi kolmessa vaiheessa:

1. tammikuuta 2024 – yritykset, joihin jo sovelletaan muiden kuin taloudellisten tietojen raportointidirektiiviä
1. tammikuuta 2025 – suuret yritykset, joihin ei tällä hetkellä sovelleta muiden kuin taloudellisten tietojen raportointidirektiiviä
1. tammikuuta 2026 – listatut pk-yritykset, pienet ja rakenteeltaan yksinkertaiset luotolaitokset sekä vakuutusalan kytkösyrietykset.¹¹⁵

Ehdotuksessa yritysten edellytetään noudattavan kaksinkertaisen olennaisuuden periaatetta raportoinnissaan. Tämä tarkoittaa, että niiden on raportoitava siitä, miten kestävyysaasteet vaikuttavat niihin, ja lisäksi kerrottava yrityksen toiminnan kestävyudesta eli vaikutuksista ihmisiin ja ympäristöön. Yritysten on annettava tämän mukaisesti entistä yksityiskohtaisempia tietoja muun muassa strategiastaan, tavoitteistaan, hallituksen ja johdon roolista, yritykseen ja koko sen arvoketjuun liittyvistä olennaisista haitallisista vaikutuksista sekä myös aineettomista hyödykkeistä.¹¹⁶

Tärkeimmät uudistukset ovat kuitenkin eurooppalaisten kestävyysstandardien luominen ja tietojen antamisen muotovaatimusten vakiointi. Ehdotuksessa edellytetään komission ottavan raportointistandardeja kehittäessään huomioon Euroopan tilinpäätösraportoinnin neuvonantava ryhmän EFRAG:in (*European Financial Reporting Advisory Group*) tekniset neuvot. Tiedot olisi ehdotuksen mukaan annettava toimintakertomuksessa ja oltava kone-luettavassa muodossa¹¹⁷. Tärkeä muutos olisi myös tietojen pakollinen varmentaminen. Varmentamisella tähdätään ehdotuksen mukaan siihen, että kestävyysraporttien tiedot

¹¹⁴ Suomen Tilintarkastajat 2022. Välillisesti ehdotus tulee vaikuttamaan myös pienempiin yrityksiin tuotantoketjuissa, kun raportointivelvolliset tulevat pyytämään niiltä tietoja – ja toki myös tietojen pohjalle tekoja.

¹¹⁵ Euroopan unionin neuvosto 2022.

¹¹⁶ Mähönen 2022, s. 144–153. Mähönen osuvasti huomauttaa myös, että sekä raportoinnin, että yritysten johdon vastuun kannalta on keskeistä myös se, minkälaisiksi huolellisuusarviointia ja -velvoitteita koskevat säännökset muovautuvat. Ks. edellä kappaleessa 3.3. EU:n yritys vastuulainsäädännön kehityksestä.

¹¹⁷ FIBS 2022.

olisivat luotettavia, ja että tietoja voitaisiin myös vertailla esimerkiksi toimialan sisällä.¹¹⁸ Muutosten myötä lisääntyvän läpinäkyvyyden ja vertailukelpoisuuden nähdään helpottavan sijoittajien lisäksi myös kuluttajia.¹¹⁹

4.3 Ehdotus eurooppalaisiksi kestävyysraportointistandardeiksi

Edellä mainittu Euroopan tilinpäätösraportoinnin neuvoo-antava ryhmä EFRAG on toukuussa 2022 julkaissut luonnoksen CSR-direktiivin 19 b artiklassa tarkoitetuista kestävyysraportointistandardeista (*European Sustainability Reporting Standards*, ESRS). Kaikille yrityksille yhteiset yleiset raportointistandardit sisältäisivät niiden mukaan yleisiä raportoinnin periaatteita ja tietojen julkista koskevia asioita. Lisäksi tulisi minimissään raportoida siitä, miten kestävyystekijät vaikuttavat yrityksen strategiaan ja liiketoimintamalliin, sekä mitä vaikutuksia, -riskejä ja -mahdollisuuksia niillä on, ja määritettävä olennaiset kestävyystekijät. Olennaisuusarvioinnin perusteella yritysten tulisi raportoida keskeisistä ympäristöön, sosiaaliseen vastuuseen ja hallinnointiin liittyvistä asioista. Ympäristöstandardien jaottelu on luonnoksissa EU:n taksonomia-asetuksen määrittämien ympäristötavoitteiden mukainen: ilmastonmuutoksen hillintä, ilmastonmuutokseen sopeutuminen, ympäristön pilaantumisen ehkäisy ja vähentäminen, vesivarojen ja merten luonnonvarojen kestävä käyttö ja suojeleminen, biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojeleminen ja ennallistaminen sekä resurssitehokkuus ja siirtyminen kiertotalouteen. Yleisten standardien lisäksi EFRAG on aloittanut toimialakohtaisten kestävyystietojen standardien luonnostelun ja miettii myös kevennettyä raportointimallia pienille yrityksille. Arvioiden mukaan yleisiä raportointistandardeja voitaisiin saada hyväksytyksi ja annettua kesällä 2023 ja toimialakohtaisia 2024 alkuun mennessä. Tämänhetkisen aikatauluarvion mukaan ensimmäiset raportointistandardit julkaistaan komission delegoituina asetuksina kesäkuussa 2023, jonka jälkeen niistä tulee sovellettavaa lainsäädäntöä. Toimialakohtaisten standardien odotetaan valmistuvan vuoden 2024 alkuun mennessä.¹²⁰

Viiteen osioon jaetuissa ympäristöstandardiluonnoksissa korostuu tuotteiden koko elinkaaren aikaisten vaikutusten ymmärtäminen ja vaikutuksista raportointi useassa kohtaa. Esimerkiksi ilmaston muutosta käsittelevässä osiossa 1 (ESRS E1 *Climate Change*) esitetään raportoitavaksi energian kulutuksen ja -tehokkuuden lisäksi koko yrityksen arvoketjun

¹¹⁸ Mähönen 2022, s. 144-153 ja COM(2021) 189 final. Direktiiviluonnoksen mukaan kestävyystiedot varmentaisi yrityksen tilintarkastaja, mutta jäsenvaltioille annettaisiin mahdollisuus sallia myös muun riippumattoman ja EU:n akkreditointiasetuksen (2008) akkreditoitujen varmennuspalvelujen tarjoajan käyttö.

¹¹⁹ Euroopan unionin neuvosto 2022.

¹²⁰ EFRAG 2022 ja FIBS 2022.

kasvihuonepäästöt eli ”scope 1, 2 ja 3”¹²¹. Yritysten tulee myös kuvata ne keinot, joilla se pyrkii vähentämään päästöjään koko arvoketjussa, eli myös elinkaaren loppupäässä. Raaka-aineiden käyttöä ja kiertotaloutta koskevassa osassa 5 (ESRS E5 *Resource use and circular economy*) puolestaan edellytetään yritysten raportoivan materiaalivirtojen osalta muun muassa kuinka paljon yritys ensinnäkin käyttää (*Resource inflows*) uudelleenkäytettyjä, kierrätettyjä ja uusiutuvia materiaaleja. Lisäksi on raportoitava kuinka suuri osa markkinoille saatetuista tuotteista (*Resource outflows*), pakkaukset huomioiden, on suunniteltu ottaen huomioon muun muassa kestävyys, uudelleenkäytettävyys, korjattavuus, purettavuus, uudelleenvalmistus ja kierrätys. Lisäksi on raportoitava tarkasti jätteistä ja niiden käsittelystä. Kiertotalouden edistämistä koskevien toimien kuvaamisen lisäksi yritysten tulee jatkossa raportoida toimista, joilla se pyrkii saamaan yhteyden arvoketjunsä alku- ja loppupään toimijoiden kanssa edistääkseen kiertotaloutta. Lisäksi on kerrottava, minkälaisiin kiertotaloutta edistäviin aloitteisiin yritys on osallistunut. Tämä voi standardiluonnoksen mukaan sisältää muun muassa tietoa käyttöön otetuista älykkäistä jätteiden keräysjärjestelmistä.¹²²

¹²¹ Scope 1, 2 ja 3 ovat yleisimmin käytettyyn ilmastovaikutusten laskentaan kehitettyyn GHG-protokollaan (*Greenhouse Gas Protocol*) sisältyviä päästöluokkia. Scope 1 -luokkaan kuuluvat sen mukaan kaikki yrityksen suorat päästöt, scope 2 -luokkaan ostetun sähkön, höyryn tai lämmön kuluttamisesta aiheutuvat päästöt ja scope 3 -luokkaan muut epäsuorat päästöt, kuten myytyjen tuotteiden loppukäytöstä ja myös käytön jälkeisestä jätehuollosta aiheutuvat päästöt (silloin kun jätehuolto on kolmannen osapuolen järjestämää). Ks. lisää <https://ghgprotocol.org/> ja https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards_supporting/Ch5_GHGP_Tech.pdf.

¹²² EFRAG 2022.

5 SELVITYS: MITEN TUOTTAJAVASTUUNÄKY TÄNÄÄN YRITYSTEN VASTUULLISUUSVIESTINNÄSSÄ

5.1 Tutkimusaineiston ja menetelmän kuvaus

Kirjallisuuskatsauksen lisäksi työssä tehtiin selvitys siitä, miten tuottajavastuu näkyy tänään yritysten vastuullisuusviestinnässä. Selvityksen aineistona käytettiin Recser Oy:n sopimustuottajien (jäljempänä myös *yritysten*) verkkosivuilta löytyvää vastuullisuusviestintää. Tarkasteltavat yritykset haluttiin rajata sellaisiin, joilla on joko voimassa olevan sääntelyn mukaan velvollisuus raportoida myös muita kuin taloudellisia tietoja, tai joilla paristot ja akut ovat oletettavasti muutoin merkittävässä roolissa liiketoimintaa. Koska Recserille tuottajavastuunsa siirtäneiden yritysten markkinoille saattamat paristo- ja akkumäärät eivät ole saatavilla julkisista tietolähteistä, tehtiin rajaukset seuraavilla perusteilla:

- 1) NFR-direktiivin soveltamisalaan kuuluvat yritykset (7 kpl)
- 2) Sellaiset Teknisen kaupan liiton Paristo- ja akkujaoston¹²³ jäsenyritykset, jotka ovat Recser Oy:n sopimustuottajia, eivätkä kuuluneet edelliseen ryhmään 2.8.2022 (5 kpl)
- 3) Sellaiset Päivittäistavarakauppa ry:n¹²⁴ jäsenyritykset, jotka ovat Recser Oy:n sopimustuottajia eivätkä kuulu edellisiin ryhmiin 2.8.2022 (3 kpl)

Yhteensä tarkasteltavia yrityksiä valittiin siis 15 kappaletta. Tutkimusmenetelmänä hyödynnettiin teemoittelua, tekstianalyysiä ja tarkentavia yksilöhaastatteluja. Teemoittelulla tarkoitetaan laadullisen aineiston pilkkomista ja ryhmittelemistä erilaisten aihepiirien mukaan. Tekstianalyysi puolestaan viittaa aineiston sisällön analysoimiseen, jolla pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa.¹²⁵ Tarkasteltavaksi valittujen yritysten verkkosivuilta ja vastuullisuusraporteista poimittiin tuottajavastuuseen ja kierrätykseen liittyvät osat sanahakua käyttäen. Haetut sanat olivat: tuottajavastuu*/producer responsibilit*, recser*, kierräty*/recycl* ja kiertotalou*/circular econom*. Tarkasteltavista yrityksistä valittiin vielä kolme tarkempaan tarkasteluun ja heiltä kysyttiin etukäteen valmisteluilla kysymyksillä lisätietoa tutkimuksen teemoista yksilöhaastatteluilla. Yksilöhaastattelujen etuna on joustavuus, sillä kysymyksiä voidaan toistaa ja tarkentaa haastattelun aikana tarpeen mukaan. Vastaajiksi voitiin valita sellaisia henkilöitä, joilla oletettavasti on tietoa tai

¹²³ Teknisen kaupan liiton "Paristo- ja akkujaoston jäsenyritykset tuovat maahan paristoja ja akkuja. Jaoston jäsenet vastaavat merkittävästä osasta Suomen irtoparistojen ja ladattavien akkujen markkinoita" Ks.: <https://tekninen.fi/liitto/jaostot/paristo-ja-akkujaosto/>

¹²⁴ "Päivittäistavarakauppa ry edustaa Suomessa toimivia päivittäistavaroiden vähittäiskaupan ja foodservice-tukkukaupan yrityksiä." Ks.:

¹²⁵ Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 91.

kokemusta haastattelun teemaan liittyen.¹²⁶ Haastateltaviksi valittiin jokaisesta edellä mainitusta yritysjoukosta yksi, eli yksi sellainen, jolla on nykysääntelyn perusteella velvollisuus raportoida myös muita kuin taloudellisia tietoja, yksi Teknisen kaupan liiton Paristo- ja akkujaoston jäsen ja yksi Päivittäistavarakauppayhdistykseen kuuluva jakelijaketjun edustaja. Haastattelussa käytetyt kysymykset on esitetty seuraavassa kappaleessa 6.2 tulosten yhteydessä.

5.2 Tulokset

Aineistolle tehdyn teemoittelun ja tekstianalyysin perusteella voidaan todeta, että kaikki tarkasteluun valitus yritykset (n=15 kpl) olivat sekä vähintään aloittaneet viestinnän vastuullisuudesta, että tunnistaneet kiertotalouden liittyvän roolinsa kiertotalouteen siirtymisessä. Kaikkien tarkasteltujen yritysten vastuullisuusviestinnästä siis löytyi osumia hakusanoilla kierrätys*/recycl* ja/tai kiertotalou*/circular econom*. Sen sijaan tuottajavastuu*/producer responsibilit* löytyi terminä vain kuuden tarkastellun yrityksen verkkosivuilta löytyvästä vastuullisuusviestinnästä. Vielä harvempi oli kertonut miten hoitaa paristoihin ja akkuihin liittyvät tuottajavastuovelvoitteensa eli termi recser* sisältyi vain neljän yrityksen vastuullisuusviestintään. Kuvassa 9 tiivistetyssä muodossa ja liitteenä 1 yksityiskohtaisemmassa muodossa olevassa taulukossa yritykset on edellisten tulosten perusteella luokiteltu kolmeen luokkaan värikoodein.

Yrityksen nimi	Tuottajavastuu mainittu	Recser mainittu	Kiertotalous tai kierrätys mainittu	Paristot ja akut mainittu	Materiaaleista poimittuja esimerkkejä siitä, miten tuottajavastuusta on kerrottu.
Elisa Oyj	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	Elisalla on sopimus akkujen ja paristojen tuottajavastuun siirrostä Recser Oy:n kanssa. Näin varmistamme, että akkujen ja paristojen kierrätys toimii Suomessa lain vaatimusten mukaisesti
Celltech Oy	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	Olemme olleet mukana luomassa Suomessa käytössä olevaa paristojen ja akkujen kierrätysjärjestelmää. Hoidamme kannettavien akkujen ja paristojen kierrätyksen Recser Oy:n kautta sekä teollisuusliikeykköjen kierrätyksen Akkukierrätys Pö Oy:n kautta.
Tokmanni Oy	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	Huolehdimme tuotteidemme kierrätyksestä useiden tuottajayhteisöjen kautta. Tuottajayhteisöt, kuten Recser Oy, SELT, Stena Oy ja Akkukierrätys Pö Oy, huolehtivat maahantuomiemme sähkö- ja elektroniikkalaitteiden sekä paristojen ja akkujen kierrätyksestä. Osana tuottajavastuuta raportoimme vuoden 2021 pakkausten määrät Suomen Pakkauskierrätys RINKI Oy:lle.
Kesko Oyj	kyllä	kyllä	kyllä	Kyllä	Myös verkkokauppamme osalta kannamme tuottajavastuun huolehtimalla pakkausmateriaalin keräämisestä RINKI-ekopisteissä sekä maksamalla pakkaustemme tuottajavastuumaksut.
Suomen Osuuskauppojen keskuskuunta	kyllä	ei	kyllä	kyllä	tuottajavastuu velvoittaa tuotteiden valmistajia ja maahantuoja järjestämään tuotteiden jätehuollon kustannuksellaan.
Airam electric Oy Ab	kyllä	ei	kyllä	kyllä	Airamilla on jätelain mukaan tuottajavastuu, eli velvollisuus järjestää tuotteidensa jätehuolto.
DNA Oyj	ei	ei	kyllä	ei	
Stockmann Oyj Abp	ei	ei	kyllä	keräyspalveluiden yhteydessä	
Telia Finland Oyj	ei	ei	kyllä	kyllä, oman jätehuollon osalta	
Uponor Oyj	ei	ei	kyllä	ei	
Vaisala Oyj	ei	ei	kyllä	ei	
Energizer Group Sweden	ei	ei	kyllä	kyllä	
VARTA Consumer Finland Oy	ei	ei	kyllä	kyllä	
GPBM Nordic AB	ei	ei	kyllä	kyllä	
Lidl Suomi Kommandiittiyhtiö	ei	ei	kyllä	ei	

Kuva 9: Selvitys: Miten tuottajavastuu näkyy tänään yritysten vastuullisuusviestinnässä.

¹²⁶ Tuomi & Sarajarvi, 2009, s. 81.

Kaikkien tarkasteltujen, myös paristojen ja akkujen jakelijoina toimivien yritysten (Kesko Oyj, Suomen Osuuskauppojen keskuskunta, Lidl Suomi Kommandiittiyhtiö, Tokmanni Oy, Stockmann Oyj, DNA Oyj, Telia Finland Oyj ja Elisa Oyj) viestinnästä löytyi tietoa siitä, että yritys tarjoaa asiakkailleen käytettyjen tuotteiden kierrätyspalveluja, eli ottaa vastaan toimipaikoissaan niitä asiakkailtaan. Osa edellisistä (Kesko Oyj ja Suomen Osuuskauppojen keskuskunta) oli lisäksi kertonut vastuullisuusraportissaan kuinka paljon paristoja ja akkuja ne olivat raportointivuonna asiakkailta vastaanottaneet tämän ns. jakelijan vastuun nojalla¹²⁷. Sen sijaan yksikään tarkastellusta yrityksistä ei ollut kertonut tuottajavastuun tuloksista eli kuinka paljon käytöstä poistettuja paristoja ja akkuja heidän puolestaan on Suomessa kerätty ja/tai kierrätetty.

Koska tarkentavia yksilöhaastatteluja tehtiin vain kolmen yrityksen edustajalle, ei tässä yksilöidä yrityksiä, vaan käytetään niistä tunnisteita a, b ja c. Tarkentavilla yksilöhaastatteluilla saatiin seuraavaa tietoa tekstianalysissa saatujen tulosten taustaksi:

1. Julkaisetteko ja missä muodossa tällä hetkellä vastuullisuuteen liittyviä linjauksianne ja tavoitteitanne? Esim. internetsivuilla, osana vuosikertomusta ja/tai erillisessä vastuullisuusraportissa.

a: Yritys ei tällä hetkellä pakollisen vastuullisuusraportoinnin piirissä, joten sitä tehdään vapaaehtoisesti mm. CDP-ilmastoraportoinnin muodossa. Yritys on mukana myös YK:n Global Compact Network -aloitteessa. Yrityksen vastuullisuuslinjauksia on julkaistu verkkosivuilla. Lisäksi työn alla muita hankkeita, mm. tiekartta ja mitattavat tavoitteet. Sidosryhmillä kiinnostusta vastuullisuusasioihin ja niistä julkaistaan uutiskirjeitä asiakkaille.

b: Julkaisemme vastuullisuustietoa osana vastuullisuusraportointia ja verkkosivuilla.

c: Verkkosivuilla ja vuosikertomuksessa tietoa vastuullisuudesta ja siihen liittyvistä tavoitteista ja linjauksista.

2. Sisältääkö vastuullisuusviestintänne/-raportointinne kuvausta lakisääteisistä ympäristövastuista (mm. jätelain mukaisista tuottajavastuista) ja siitä, miten olette ko. vastuut hoitaneet?

- Jos ei, niin miksi?

¹²⁷ Paristojen ja akkujen jakelijoiden tulee jätelain 56 §:n nojalla ottaa vastaan haltijalta maksutta ja ilman uuden tuotteen ostopakkoa käytöstä poistettuja paristoja ja akkuja. Vastaanotetut paristot ja akut siirtyvät tuottajavastuun piiriin, kun ne luovutetaan tuottajan lukuun toimivalle kuljettajalle tai käsittelijälle.

a: Noudatetuissa raportointistandardeissa ei kysytä lakisääteisten velvoitteiden täyttämistä, ainoastaan ympäristörikkeistä. Lakisääteisten vastuiden kuvaamista hieman ehkä kainostellaan, sillä oletus tuntuu olevan, että Suomessa kaikki toimivat lain mukaan. Toisaalta ISO -standardeissa edellytetään tietoa myös siitä, miten lakisääteiset vastuut on hoidettu. Voisimme siis tuoda tuottajavastuunkin hoitamista (raportoinnissakin) näkyvämmiin esille, jos tarjolle tulee hyvää materiaalia.

b: Raportoitavaa on niin paljon, että emme ole yksinkertaisesti miettineet tätä enempää. Toisaalta vuosiraportti ei ole ensisijaisesti tarkoitettu kuluttajille.

- **Jos kyllä, niin miksi ja missä laajuudessa? Oletteko esim. kuvanneet mitä tuottajavastuu tarkoittaa ja minkä tuottajayhteisön kautta olette sen kullakin tuottajavastuualalla hoitaneet?**

a: Verkkosivuilla olemme kertoneet tuottajavastuusta yleisesti ja maininneet myös mitä kautta olemme vastuumme hoitaneet.

c: Olemme kuvanneet tuottajavastuun ja kertoneet mitä kautta vastuut eri tuoteryhmissä hoidamme sekä vastuullisuusraportissamme että verkkosivuillemme. GRI edellyttää kuvaamaan caset, joissa rikkomuksia.

3. Annatteko tuotteidenne loppukäyttäjille ohjeita käytöstä poistettujen paristojen ja akkujen erilliskeräyksestä ja kierrätyksestä, esim. verkkosivuilianne?

a: Annetaan verkkosivuilla ja mainitaan tässä yhteydessä tuottajavastuu.

b: Kyllä, esimerkiksi kuluttajille suunnatuilla verkkosivuilla ja myyntipisteissä.

c: Kyllä annamme, sekä verkkosivuilla että myyntipisteissä.

4. Kerrotteko viestinnässänne/raportoinnissänne paristojen ja akkujen erilliskeräyksen sekä kierrätyksen merkityksestä?

a: Voisimme antaa enemmänkin tietoa näistä, esimerkiksi kierrätyksen vaikutukset kiinnostavat ja tieto siitä menetetään, jos paristot ja akut heitetään sekajätteeseen.

b: Kyllä, mutta tietoa voisi antaa enemmänkin, jos olisi esimerkiksi hyvää materiaalia "pariston matkasta".

c: Emme juurikaan ole kertoneet [tuottajavastuun piiriin kuuluvien tuotteiden] kierrätyksen merkityksestä. Tästä kyllä kaivattaisiin yhä enemmän tietoa, tiivistä ja helpposti.

5. Onko yrityksellänne riittävästi tietoa siitä, miten Recser tuottajayhteisönä huolehtii sille siirtämästänne tuottajavastuusta ja mitä tuloksia se saavuttaa?

- **Jos ei, niin minkälaisesta tiedosta yrityksellenne olisi hyötyä?**
 - a: Päästölaskentaan taustatietoja (päästövähennyspotentiaali) ja kierrätysprosessin päästövaikutukset.
 - b: Tuottajan puolesta kierrätetty määrä ja päästötiedot kiinnostavat.
 - c: "Pariston matka", yrityskohtaiset tuottajavastuun tulokset ja kierrätyksen positiiviset vaikutukset mm. biodiversiteetin näkökulmasta kiinnostavat.

- **Missä aikataulussa tietoja tarvitsisitte vuosittain, jotta ne ehtisivät mukaan esim. vastuullisuusraporttiin?**
 - a: Yrityksen päästölaskennan tiedot raportoidaan heinäkuun lopulla eteenpäin, näin ollen maaliskuussa tarvittaisiin edellisvuoden tiedot.
 - b: Helmikuun lopulla täytyy tietojen olla kasassa.
 - c: Helmikuun lopulla.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän kehittämistyön tavoitteeksi asetettiin ensinnäkin jäsentää tuottajavastuu osana yritysvastuuta ja vastuullisuustyöstä viestimistä. Kappaleessa 3.1 esitetyn tavoin yritysvastuulla tarkoitetaan yrityksen vastuuta sen toiminnasta aiheutuvista yhteiskunnallisista vaikutuksista. Vastuun kantaminen ja vaikutusten huomioiminen lähtee voimassa olevan lainsäädännön noudattamisesta, mutta sen lisäksi on tunnistettava toimintaansa liittyvät haitalliset vaikutukset, ja ehkäistävä sekä vähennettävä niitä. Vastuullisesti toimiva yritys ymmärtää olevansa osa yhteiskunnallisia ongelmia, ja näkee omien haittavaikutusten hillitsemisen ja lain vaatimusten noudattamisen edistävän pitkällä tähtäimellä myös yrityksen etua. Vastuullisuus onkin yhä harvemmalle yritykselle enää vain kuluja aiheuttavaa hyväntekeväisyyttä tai maineenhallintaa, ja yhä useammalle strateginen osa liiketoimintaa.

Mutta vaikka strategisesti yritysvastuuseen suhtautuvien yritysten joukko kasvaa nopeasti, on muutos yhteiskunnallisten ongelmien näkökulmasta ollut liian hidas. Tietoisuus esimerkiksi ilmastonmuutoksesta ja biodiversiteettikadosta sekä yrityksissä ilmenneet väärinkäytökset ovat viime vuosina lisänneet painetta lisätä vauhtia yritysvastuun toteutumiseen ja asettaa niin kansallisesti kuin EU-tasollakin enemmän sitovia velvoitteita. Nyt yritysvastuun supernormi, asianmukaisen huolellisuuden velvoite, halutaankin sisällyttää yleisenä vastuuperusteena osaksi pakottavaa sääntelyä, jolloin se edellyttäisi yritysten laajasti puuttuvan sen toiminnan aiheuttamiin kielteisiin ympäristö- ja ihmisoikeusvaikutuksiin myös koko toimitusketjussa. Tämä yritysvastuun oikeudellistuminen haastaa perinteisen näkemyksen, jossa ajatellaan, että vastuullisuus alkaa siitä mihin lainsäädäntö loppuu. Oikeudellistumisen myötä vastuullisuuden rima nousee, eikä pelkästään omien haittavaikutusten hillitseminen enää riitä. Yrityksiltä odotetaan entistä enemmän myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja ratkaisuja kestävään kehitykseen.

Suomessa yritysten ympäristövastuiden oikeudellistuminen on käynnistynyt jätteisiin liittyvästä sääntelystä. Vuoden 1978 jätehuoltolaissa yrityksille asetettiin ensin velvollisuus laatia jätehuoltoa koskeva suunnitelma ja kiellettiin jätteiden hautaaminen maahan. 1990-luvulta lähtien yritysten velvollisuutta huolehtia tuotteistaan myös niiden elinkaaren loppupäässä on laajennettu asettamalla kansallisesti ja EU-sääntelyyn pohjautuen tiettyjen tuotteiden tuottajille tuottajavastuu. Jätehuollon tuottajavastuun lähtökohtana on ollut siirtää ”saastuttaja maksaa” -periaatteen mukaisesti tuotteen jätehuollon järjestämisvastuu jätteen haltijalta tai julkisyhteisöltä tuotteiden markkinoille saattajille. Aluksi tuottajavastuun tavoitteet olivatkin pitkälti jätteiden määrän ja haitallisuuden vähentämiseen sekä toimivan

jätehuollon varmistamiseen liittyviä. Sittemmin tavoitteisiin on lisätty EU:n tavoitteiden mukaisesti kiertotalouden ja luonnonvarojen käytön kestävyden edistäminen ja ympäristömyötäisempi tuotesuunnittelu. Isossa kuvassa tuottajavastuu on osa laajempaa siirtymää perinteisestä piipunpääohjauksesta kohti tuotelähtöistä ympäristöohjausta, jossa tuotteiden valmistajille ja maahantuojille halutaan asettaa kannusteita ottaa huomioon tuotesuunnittelussa sekä tuotevalikoimissa tuotteen koko elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset. Tänä päivänä tuottajavastuu jäsentyy tavoitteineen siis yritysvastuun kokonaisuudessa osaksi yrityksen ympäristövastuita, mutta on keskeinen osa myös kiertotalouden sääntelykehikkoa.

Kappaleessa 3.2 esitetyn tavoin yritysvastuun oikeudellista statusta on luonnehdittu siten, että sen ydin on pakottavaa sääntelyä ja normien noudattamista, ja loppuosa itsesääntelyyn perustuvaa normistoa. Tämä pitää paikkaansa myös tuottajavastuun osalta, sillä jätelain 6 luvun pakottavat säännökset asettavat minimivaatimukset lähinnä jätehuollon järjestämiselle. Tuotepoliittisia ja kiertotalouden edistämiseen liittyviä tavoitteita koskevat säännökset, kuten jätelain 9 §:n mukaiset huolehtimisvelvollisuudet ja 63 a §:ään kirjatut maksujen mukauttamista koskevat vaatimukset, on kirjattu joustavampaan muotoon. Näin ollen johdantokappaleessa esitettyjä yritysvastuun ambitiotasoja peilaten alimmalla kunnianhimon tasolla tuottajavastuu on lakisääteinen velvollisuus ja osa vaatimustenmukaisesti toimimista (kuva 10). Näin tuottajavastuuseen suhtautuvien yritystenkin tulisi kuitenkin jätelain 54 §:n hengessä kertoa verkkosivuillaan minkä tuottajayhteisön kautta vastuut on hoitanut. Tuottajavastuun hoitamisesta kertominen mahdollisimman laajasti ja avoimesti auttaisi myös edistämään tuottajavastuun toteutumista, sillä kuten edellä kappaleessa 4.5. kerrottiin, on tuottajavastuun vapaamatkustaminen edelleen Suomessa merkittävä ongelma.

Keskimmäisellä yritysvastuun ambitiotason portaalla toimiva proaktiivinen hyötyjä (ks. kuva 10) näkee tuottajavastuun mahdollisuutena hyötyä tuottajavastuun positiivisista vaikutuksista ja ympäristömyötäisemmästä tuotesuunnittelusta. Tuottajavastuun ja kierrätyksen positiiviset vaikutukset on esimerkiksi kääntänyt edukseen esimerkiksi Canon, joka on kestävyystavoitteissaan ottanut kattavasti huomioon koko tuotteidensa elinkaaren ja huomioinut myymiensä tuotteiden kierrätyksen ja jätehuollon merkityksen yrityksen ympäristövaikutusten kokonaisuudessa.¹²⁸ Kestävyden, korjattavuuden, uudelleenkäytettävyyden ja kierrätettävyyden huomioiminen tuotesuunnittelussa voi tulevaisuudessa pienentää tuottajavastuun maksuja maksujen mukauttamisvaatimusten mukaisesti. Proaktiivinen hyötyjä voi myös pyrkiä erottautumaan kilpailijoista jo ennen lakisääteisten sekoitevelvoitteiden

¹²⁸ <https://global.canon/en/csr/report/pdf/canon-sus-2022-e.pdf>

asettamista, ja lisätä kierrätysperäisten raaka-aineiden osuutta vapaaehtoisesti tuotteissaan. Tällöin tuottajavastuu on mahdollista nähdä myös strategisena mahdollisuutena turvata kierrätysperäisten raaka-aineiden saanti. Tuottajavastuu voi myös auttaa yrityksiä saavuttamaan jätteisiin liittyviä vähentämistavoitteita. Hyvinä esimerkkeinä tästä on viime vuosina yritysten vastuullisuusviestinnässä lisääntyneet ”jäteneutraalisuustavoitteet”, joiden mukaan yritys kertoo pyrkivänsä keräämään ja kierrättämään vähintään yhtä monta tuotetta kuin on markkinoille saattanut. Nämä pyrkimyspuheet voivat toimia hyvänä keinona erottautua kilpailijoista ja käynnistää positiivisen muutoksen toimialalla.¹²⁹

Kunnianhimoisimmin yritysvastuuseen suhtautuvat edelläkävijäyritykset voivat nähdä tuottajavastuun viitoittajana uusille markkinoille esimerkiksi tuote palveluna -ratkaisujen kautta. Tällöin yrityksellä on mahdollisuus hallinnoida itse koko tuotteen elinkaarta, pidentää käyttöikää ja vähentää kierrätystarvetta uudelleenkäyttö- ja korjausratkaisuilla, ja varmistaa kriittisten tai vähiin käyvien raaka-aineiden saanti kierrätyksen kautta itselleen. Tuottajavastuu voi myös kannustaa edelläkävijöitä innovoimaan uusia kestävämpiä raaka-aineita tuotteisiinsa, esimerkiksi korvaamaan uusiutumattomia raaka-aineita uusiutuvilla.

Kuva 10: Tuottajavastuun ambitiotasot peilaten yritysvastuun ambitiotasoja

Toiseksi tavoitteeksi tässä työssä asetettiin selvittää, miten paristojen ja akkujen tuottajat tänä päivänä viestivät tuottajavastuuvetoistaan, niiden hoitamisesta sekä tuottajavastuun tuloksista. Luvussa 6 kuvatun selvityksessä kävi ilmi, että tuottajavastuun esille nostaminen vastuullisuusviestinnässä ei ole tänä päivänä vielä kovin yleistä. Selvitykseen

¹²⁹ Ks. esim. <https://www.is.fi/digitoday/mobiili/art-2000008302465.html>

valituista 15 yrityksestä vain 6 toi esiin tuottajavastuun verkkosivuillaan tai vastuullisuusraportissaan ja Recserin nimenä vielä harvempi eli vain 4 yritystä. Tarkentavissa yksilöhaastatteluissa esille nousi muun muassa se, että yritysten tänä päivänä noudattamat raportointistandardit eivät edellytä lakisääteisten veloitteiden täyttämisen kuvaamista, ja toisaalta niiden mukaisesti raportoitavakin työllistää riittävästi. Yksi vastaaja mainitsi osuvasti myös, että ”lakisääteisten vastuiden kuvaamista hieman ehkä kainostellaan, sillä oletus tuntuu olevan, että Suomessa kaikki toimivat lain mukaan”. Toisaalta kaikki haastatellut olivat sitä mieltä, että paristojen ja akkujen erilliskeräyksen ja kierrätyksen merkityksestä voisi antaa enemmänkin tietoa, jos siitä olisi hyvää materiaalia helposti saatavilla.

EU:n kestävyysraportointidirektiivin (CSR-direktiivi) myötä yritysvastuuraportointi on muuttumassa määrämuotoisemmaksi ja tulee pakolliseksi yhä useammalle yritykselle. Direktiivin mukaisia raportointistandardeja valmisteleavan EFRAG:in luonnoksissa korostuu vaatimus ymmärtää ja raportoida koko tuotteen elinkaaren aikaisia ympäristövaikutuksia. Raportoitaviksi tulevat näin ollen niin elinkaaren loppupään kasvihuonepäästöt, tuotteiden sisältämät uudelleenkäytetyt ja kierrätetyt materiaalit kuin ympäristömyötäisesti suunniteltujen tuotteiden osuus kaikista markkinoille saatetuista tuotteista. Jätteistä ja jätehuollosta tulee raportoida tarkasti ja lisäksi kertoa, miten yritys edistää kiertotaloutta. Muutokset vaikuttavat suureen osaan Recserin sopimustuottajia joko suoraan tai välillisesti, sillä raportointivelvollisuuden ulkopuolelle jäävät pienemmätkin yritykset joutuvat jatkossa antamaan tietoja isommille yrityksille osana näiden arvoketjua.

Myös valmisteluvaiheen loppumetreillä oleva EU:n akkuasetus tulee tuomaan monille Recserin sopimustuottajille uusia raportointivelvoitteita, kuten hiilijalanjäljen laskenta- ja ilmoittamisvelvoitteen, hankintaketjun selvityseriaatteet ja isommille akuille pakollisen akkupassin. Paristojen ja akkujen jakelijoille asetusluonnos ehdottaa velvollisuutta varmistaa, että tuottaja on hoitanut tuottajavastuuelvoitteensa. Tämäkin puoltaa sitä, että tuottajien kannattaisi avoimesti ja riittävän näkyvästi kertoa esimerkiksi verkkosivuillaan, miten tuottajavastuu on hoidettu. EU:n akkuasetusehdotuksen myötä myös minimivaatimukset koskien keräys- ja kierrätysasteita ovat tiukentumassa merkittävästi nykyisistä. Vaikka tuottajat hoitavat keräyksen ja kierrätyksen kollektiivisesti tuottajayhteisön kautta, on jokaisen tuottajan etu, että vaatimukset pystytään täyttämään. Tämä johtuu siitä, että tuottajayhteisön hyväksymispäätös voi jatkossa olla kiinni siitä, täytetäänkö asetuksessa säädetyt minimivaatimukset. Myös tämä antaa hyvän perusteen yksittäisille tuottajille kertoa entistä aktiivisemmin tuotteidensa loppukäyttäjille paristojen ja akkujen erilliskeräyksestä ja sen merkityksestä.

Recserille tämä kehittämistyö selvityksineen antaa hyvän pohjan kehittää edelleen tuottajilleen suunnattua informaatiota tuottajavastuun ja kierrätyksen merkityksestä. Tuottajavastuun positiivisen vaikutuksen kuvaamiseksi Recser on kehittämässä yhteistyössä Iyijyakkujen tuottajayhteisö Akkukierrätys Pb Oy:n ja AskKauko Oy:n kanssa laskuria, josta yritys voisi laskea yrityskohtaisen osuuden tuottajayhteisön keräys- ja kierrätystuloksista. Tuottajavastuun positiivinen vaikutus ei ulotu pelkästään tuottajiin, vaan myös kuluttajiin, joille tuottajavastuu mahdollistaa arjen pienet vastuullisuusteot. Mitä paremmin heille onnistutaan sanoittamaan kierrätyksen ja ympäristömyönteisten valintojen merkitys, sitä mielekkäämmäksi jätteiden lajittelu ja kestävämmät kulutusvalinnat muodostuvat. Näin ollen tuottajavastuuta ei todellakaan kannattaisi tänä päivänä nähdä pakollisena pahana, vaan investointina kestävämpään liiketoimintaan ja huomiseen.

7 LÄHTEET

Kirjallisuus

- Adriana, Alejandra & Justo, Montie: Should CSR be mandatory, voluntary or both? Corporate Social Responsibility. Maastricht University/Research. 2019. (Adriana & Justo 2019)
- Christensen, Lars Thøger; Morsing, Mette & Thyssen, Ole: CSR as aspirational talk. *Organization*, 20(3), 372–393. 2013. (Christensen ym. 2013)
- Hjerppe Cecilia: Kiertotalous vaateyrityksen vastuuviestinnässä. Teoksessa: Hirsto, Heidi; Enell–Nilsson, Mona; Kauppinen–Räisänen, Hannele & Keng, Nicole (toim.). Työelämän viestintä. III. VAKKI Symposium XL 6.–7.2.2020. VAKKI Publications:Vaasa, 46–59. (Hjerppe 2020)
- Kuusiniemi, Kari; Ekroos, Ari; Kumpula, Anne & Vihervuori, Pekka: Ympäristöoikeus. *Sanoma Pro*. Helsinki 2013. (Kuusiniemi ym. 2013)
- Kuvaja, Sari: Vastuullisuusviestinnän lähtökohdat ja tehtävät. Luentomateriaali 1.9.2022. Aalto Professional Development & Third Rock Finland. (Kuvaja 2022)
- Lautjärvi, Kari: Yhtiön johto ja yhteiskuntavastuun oikeudellinen ulottuvuus. *Defesor Legis* 4/2019. (Lautjärvi 2019)
- Liappis, Hanna; Pentikäinen, Merja & Vanhala, Anne: Menesty yritysvastuulla. 2019. (Liappis. ym. 2019)
- Lindhqvist, Thomas: Extended Producer Responsibility in Cleaner Production. Policy Principle to Promote Environmental Improvements of Product Systems. IIIEE Dissertations 2000:2. Lund University, The International Institute for Industrial Environmental Economics. Lund 2000. (Lindhqvist 2000)
- Mähönen, Jukka: Kestävyysraportointi. Teoksessa *Yritysvastuu & oikeus*. Toim. Vanhala, Anne – Ristaniemi, Michael. Hansaprint 2022. (Mähönen 2022)
- Penttilä, Visa & Eräranta, Kirsi: Vastuullisuusviestintä – Vastuullista viestintää? *Procomma Academic* 20221, s. 12–27. (Penttilä & Eräranta 2021)
- Rissanen, Pentti: Tuottajavastuu jätehuollossa. *Yritysjuridiikka* 1/2006, s. 75–95. (Rissanen 2006)
- Ristaniemi, Michael: Kiertotalouden sääntelykehikko ja yritykset. Teoksessa *Yritysvastuu & oikeus*. Toim. Vanhala, Anne – Ristaniemi, Michael. Hansaprint 2022. (Ristaniemi 2022)
- Sitra & Deloitte: Kestävää kasvua kiertotalouden liiketoimintamalleista. *Käsikirja yrityksille*. 9.2.2022. (Sitra & Deloitte 2022)

Sitra: Vastuullisuuden tulevaisuus. Miten vastuullisuus kohtaa kestävyiden ja vaikuttavuuden? Sitran selvityksiä 214. 30.6.2022. (Sitra 2022)

Tojo, Naoko: Extended Producer Responsibility as a Driver for Design Change - Utopia or Reality? IIIIEE Dissertation 2004:2. Lund University, The International Institute for Industrial Environmental Economics. Lund 2004. (Tojo 2004)

Tuomi, Jouni: & Sarajärvi, Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki 2009. (Tuomi & Sarajärvi 2009)

Turunen, Topi: Kiertotalouden sääntelykehikko ja yritykset. Teoksessa Yritysvastuu & oikeus. Toim. Vanhala, Anne – Ristaniemi, Michael. Hansaprint 2022. (Turunen 2022)

Vanhala, Anne & Ristaniemi, Michael (toim.): Yritysvastuu & oikeus. Hansaprint 2022. (Vanhala & Ristaniemi 2022)

Viranomaislähteet

Commission staff working document: impact assessment report com (2020) 798 final. (SWD (2020) 335 final)

Eunomia 2020. Study to Support Preparation of the Commission's Guidance for Extended Producer Responsibility Schemes. Recommendations for Guidance. Report for DG Environment of the European Commission. (Eunomia 2020)

Kautto, Petrus - Kalimo, Harri - Salo, Hanna - Heinonen, Tero - Lifset, Reid - Mateo, Eleanor - Nissinen, Ari - Jukka, Antti - Leskinen, Paula - Miettinen, Mirella – Turunen, Topi. The Circular Economy and product policy. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:47. (Kautto ym. 2021)

Komission ehdotus: EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVI direktiivin 2013/34/EU, direktiivin 2004/109/EY, direktiivin 2006/43/EY ja asetuksen (EU) N:o 537/2014 muuttamisesta yritysten kestävyysraportoinnin osalta. 21.4.2021. (COM(2021) 189 final)

Komission ehdotus: Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset akuista ja käytetyistä akuista, direktiivin 2006/66/EY kumoamisesta ja asetuksen (EU) N:o 2019/1020 muuttamisesta. 10.12.2020. (COM(2020) 798 final)

Komission tiedonanto: Kestävän kasvun rahoitusta koskeva toimintasuunnitelma, 8.3.2018. (KOM(2018) 97 lopullinen)

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikohteille sekä alueiden komitealle: Yritysten yhteiskuntavastuuta koskeva uudistettu EU:n strategia vuosiksi 2011–2014. (KOM(2011) 681 lopullinen)

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikohteille ja alueiden komitealle ”Uusi kiertotalouden toimintasuunnitelma: Puhuttamalla ja kilpailukykyisemmän Euroopan puolesta” (COM(2020) 98 final)

Komission tiedonanto: Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevat suuntaviivat: Ilmaston liittyvien tietojen raportointia koskeva täydennysosa. (KOM(2019)4490)

Särkkä, Ella. Tuottajavastuulainsäädännön ongelmakohtia. Ympäristöministeriön raportteja 22/2015. (Särkkä 2015)

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Yritykset. Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista. 2020:42. (TEM 2020)

Valtakunnallisen jätesuunnitelman uudistamistyöryhmän mietintö. Jätelainsäädännön uudistamistarpeita ja -mahdollisuuksia. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2006. Helsinki 2006. Saatavilla www-muodossa: http://www.ymp.fi/fi-FI/ajankohtaista/Julkaisut/Raportteja_RA. 4.3.2014. (Valtakunnallisen jätesuunnitelman uudistamistyöryhmän mietintö 2006)

Muut lähteet

Business Finland (2022): Tiedote 25.1.2022: Pk-yrityksissä kolmanneksella liiketoimintastrategia perustuu kestävän kehityksen ympärille. [<https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/uutiset/tiedotteet/2022/kysely-pk-yrityksissa-kolmanneksella-liiketoimintastrategia-perustuu-kestavan-kehityksen-ymparille>]. (9.9.2022)

Euroopan komissio 2020: Batteries and accumulators. [https://environment.ec.europa.eu/topics/waste-and-recycling/batteries-and-accumulators_en]. (27.8.2022)

Euroopan unionin neuvosto 2022: Lehdistötiedote 21.6.2022: Neuvosto ja Euroopan parlamentti alustavaan poliittiseen sopuun uusista yritysten kestävyysraportointisäännöistä. [<https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2022/06/21/new-rules-on-sustainability-disclosure-provisional-agreement-between-council-and-european-parliament/>]. 9.9.2022.

FIBS 2021: Yritysvastuu 2021 -tutkimus. Tiivistelmä. [<https://www.fibsry.fi/ajankohtaista/yritysvastuu-2021/>]. (9.9.2022)

FIBS 2022: Blogikirjoitus: Kohti määrämuotoista kestävyysraportointia. Mikael Niskala. [<https://www.fibsry.fi/ajankohtaista/kohti-maaramuotoista-kestavyysraportointia/>] (9.9.2022)

EFRAG 2022: Public consultation on the first set of Draft ESRS. [<https://efrag.org/lab3#sub-title6>]. (9.9.2022)

OECD 2022: Extended producer responsibility. [<https://www.oecd.org/env/tools-evaluation/extendedproducerresponsibility.htm>]. (27.8.2022)

Recser Oy ja Akkukierrätys Pb Oy 2022. #Akkusetus: EU:n tuleva akkuasetus nostaa tuottajavastuun keskiöön ja muuttaa tapamme käyttää, valmistaa ja kierrättää akkuja ja paristoja. [<https://www.paristokierratys.fi/blog/2022/05/18/akkuasetus-eun-tuleva-akkuasetus-nostaa-tuottajavastuun-keskioon-ja-muuttaa-tapamme-kayttaa-valmistaa-ja-kierrattaa-akkuja-ja-paristoja/>]. 27.8.2022.

Recser Oy 2022: Tilastotietoa paristojen ja akkujen kierrätyksestä (2021). [[https://www.pa-
ristokierratys.fi/paristokierratys/tilastotietoa/](https://www.pari-
stokierratys.fi/paristokierratys/tilastotietoa/)]. 30.8.2022.

Suomen Tilintarkastajat 2022: Tilintarkastajan kestävyysanasto. 16.6.2022. [[https://tilintar-
kastajat.fi/artikkelit/tilintarkastajan-kestavyysanasto/](https://tilintar-
kastajat.fi/artikkelit/tilintarkastajan-kestavyysanasto/)]. 30.8.2022.

YK:n kestävä kehityksen periaatteet? [<https://sdgs.un.org/>] (30.8.2022)

8 LIITTEET

Liite 1: Taulukko: Miten tuottajavastuu näkyy tänään yritysten vastuullisuusviestinnässä